หลงรัก

นิทรรศการประสานอาเซียน

มิวเซียมสยาม พิพิธภัณฑ์การเรียนรู้
MUSEUM of SIAM : Discovery Museum
๓ มีนาคม – ๒๘ มิถุนายน ๒๕๕๘
๑๐:๐๐ – ๑๘:๐๐ น. (ปิดวันจันทร์)
3 March – 28 June 2015 | 10 am – 6 pm (Closed Mondays)

Gloss, Glitter, and Glamour:
Lacquer as the Glue of ASEAN cultures

MUseum Siam
Discovery Museum

สารจาก
สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ เป็นสถาบันที่มุ่งหมายจะถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับความเป็นไทยในหลากหลายมิติ ผ่านประวัติศาสตร์สังคม ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม โดยนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

นิทรรศการ “หลงรัก” ครั้งนี้ มีที่มาเบื้องต้นจากงานสัมมนาวัฒนธรรมรักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดโดยคณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ ๙ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๗ สพร. โดยมิวเซียมสยามได้นำเรื่องดังกล่าวมาขยายเป็นนิทรรศการ ก็ด้วยต้องการจะชี้ชวนให้สาธารณชนเห็นความเป็นไปสองประการด้วยกัน

ประการแรก ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นี้มีการติดต่อกันมาแต่เนิ่นนานแล้ว วัฒนธรรมหลายอย่างที่มีร่วมกันในปัจจุบันไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยไม่มีที่มาที่ไป หากเกิดจากการผสมผสานเรียนรู้จากกันและกัน พัฒนาต่อยอดจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่ แต่ก็มีบางสิ่งที่เชื่อมร้อยความแตกต่างนั้นไว้ “รัก” ถูกหยิบยกขึ้นมาให้เห็นเป็นตัวอย่างของการติดต่อกันในภาคพื้นทวีป ระหว่างอาณาจักรต่างๆ ระหว่างพื้นที่ต่างๆ ระหว่างชนกลุ่มต่างๆ ผ่านการค้าขาย หรือแม้กระทั่งสงคราม ก็เป็นบริบทสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ การถ่ายโอนความรู้ระหว่างกลุ่มชน

ประการที่สอง ต้องการนำเสนอ ให้เห็นถึงการคลี่คลายการสร้างสรรค์วัตถุสมัยใหม่ที่ตอบโจทย์ชีวิตของคนปัจจุบัน โดยต่อยอดจากองค์ความรู้ดั้งเดิมที่สั่งสมมาจากอดีต

นิทรรศการครั้งนี้ประกอบไปด้วยวัตถุจัดแสดงจากถิ่นต่างๆ เหนือ อีสาน ภาคกลาง เวียดนาม เขมร ฯลฯ โดยจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากปราศจากเครือข่าย มิตรภาพระหว่างบุคคลและหน่วยงานทางวัฒนธรรมต่างๆ ที่แชร์ความรัก เห็นคุณค่าในวัตถุทางวัฒนธรรม และมุ่งหวังถ่ายทอดคุณค่านั้นสู่สาธารณชน

สพร. ขอขอบคุณทุกคน ไว้ ณ ที่นี้

ราเมศ พรหมเย็น
รองผู้อำนวยการสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน)
และผู้อำนวยการสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ

หลงรัก

นิทรรศการประสานอาเซียน

Gloss, Glitter, and Glamour: Lacquer as the Glue of ASEAN cultures

ชาวเอเชียเค้าหลง “รัก” กัน
เพราะ “รัก” เติบโตและเบ่งบานได้ดีในถิ่นนี้ เกิดเป็นวัฒนธรรมหลง “รัก” ขึ้นที่จีนและญี่ปุ่น
ก่อนจะแพร่หลายมายังอุษาคเนย์ โดยเฉพาะแถบคาบสมุทร ซึ่งลุ่มหลงใน “รัก” ไม่แพ้กัน

จากป่าลึก สายใยวัฒนธรรมรักยืดโยงไปทั่วเอเชีย คนบนดอยเก็บ “รัก” ป้อนเข้าสู่หัวเมือง
คนเมืองส่งขายเป็นสินค้ามีค่า เพราะเป็นที่ต้องการของผู้คนใกล้ไกล บ้างส่งเป็นส่วยบรรณาการ
แด่เมืองหลวง ฝ่ายช่างฝีมือจากต่างสำนักและชาติพันธุ์ ก็ถ่ายเทเทคนิค ถ่ายทอดทักษะการทำ
เครื่อง “รัก” กันไปมา อย่างไม่รู้จบ ... เป็นเช่นนี้มาต่อเนื่องยาวนาน พูดแบบภาษารักรักได้ว่า
วัฒนธรรมหลง “รัก” ช่วยประสานผู้คนในประชาคมอาเซียนให้เข้ามา “รัก” กัน

ลองมาดูซิว่า เรื่อง “รัก” ของผู้คนทั้งสิบชาติพันธุ์ มีอะไรน่ารักน่ารักบ้าง

The lacquer culture belongs to the people of Asia.
Lacquerware originated from China and Japan, before expanding south.
Every society in South East Asia has developed its own style and technique of lacquerware, creating a distinctive role in the lacquer connection.

Hill tribe people collected resin from the jungle, and sent their goods to urban centers. Raw lacquer was then brought to the capital as tribute or as a rare commodity.
Rulers in the capitals consumed lacquer in their grandiose constructions as status symbols of power.
In making lacquerware, people from different ethnicities also exchanged their skills, know-how, and customs.
The network of the lacquer culture thus demonstrates the close connectivity of people in this peninsular region.
Lacquer thus can be said to be a glue that has helped bring ASEAN people together.

Let’s investigate 10 kinds of lacquerware from 10 societies in Asia and learn how lacquer has impacted on their cultures and traditions.
And we can also take this opportunity to understand more about our neighboring countries.

“รัก” ของนักพฤกษศาสตร์

Botanist’s Lacquer

Gluta usitata (wall.) Ding Hou

รัก รักเดียวกับรักร้อยมาลัย?

“รัก” ไม่ใช่พืชล้มลุกแบบต้นดอกรักที่ร้อยมาลัย
แต่เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่อยู่ในป่า
แค่ชื่อพ้องกันเท่านั้น

เอื้อเฟื้อภาพ โดย
ดร. วีระชัย ณ นคร
Images Courtesy of
Weerachai Nanakorn, Ph.D.

ภาพจากหนังสือ ไม้ที่มีค่าทางเศรษฐกิจไทย
ตอนที่ ๒ โดย ศจ.ดร.เดิม สมิตินันทน์ ๒๕๑๘

รัก ญาติมะม่วง

“รัก” ต้นไม้ในวงศ์ ANACARDIACEAE
อาจดูไกลตัว
แต่หากบอกว่าเป็นพืชวงศ์เดียวกับมะม่วง มะปราง มะกอกป่า
และมะม่วงหิมพานต์
“รัก” ก็ดูใกล้ตัวมาอีกนิด

Lacquer: Mango’s cousin

“Lacquer” belongs in the Anacardiaceae plant family.
Doesn’t sound familiar?
Let’s try again. The Anacardiaceae family members include
the mango and the cashew.
Now that’s more familiar.

รักใหญ่ใหญ่

"รัก" ที่พบมากในประเทศไทยเป็นรักพันธุ์ Gluta usitata (Wall.) Ding Hou
ชาวปกากะญอ เรียกว่า "เลี้ยง"
คนเหนือ เรียก "ฮักหลวง"
เรียกตามสำเนียงไทยๆ ว่า "รักใหญ่"
เป็นพืชโตในที่สูง ตามป่าโปร่งแล้ง
แถบจังหวัดเชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน
ถิ่นที่มีประชากรรักใหญ่หนาแน่นที่สุด
คือ รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์

ปีกแห่งรัก

ลูกรักมีปีกคล้าย
เฮลิคอปเตอร์
๕-๖ ใบพัด
ปีกนี้เมื่อร่อนตามลมจะ
ทำให้ลูกตกถึงพื้นไกล
จากร่มเงาของต้นแม่
ต้นรักจึงกระจายไปทั่ว
และขึ้นแซมกับไม้ชนิด
อื่นๆ ในป่า

Big Lacquer

The most commonly found lacquer in Thailand is Gluta usitata
Its common name is "Big Lacquer" in Thai or the Burmese Lacquer Tree in English.
It thrives in dry and high-altitude forests like ones in Chiang Mai and Mae Hong Son Provinces.
The region most densely populated with Big Lacquer is Shan State in Myanmar

Wings of Lacquer

A lacquer seed has 5-6 "wings" and looks like a helicopter.
The wings help the seed drift in the wind to fall far from the tree.
That's how lacquer trees spread and mingle with others throughout the forest.

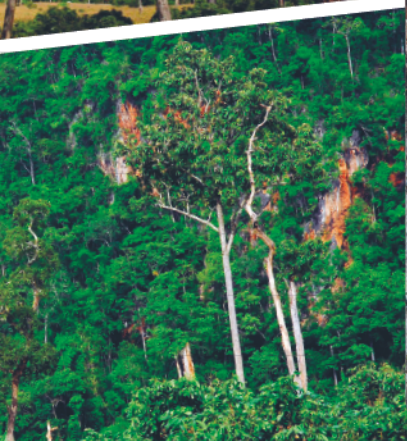

รอยรัก

แผลจากการกรีดยางรักที่ปรากฏบริเวณต้น
เมื่อกรีดน้ำรักจะค่อยๆ ไหลออกมา
เพื่อซ่อมแซมบาดแผลนั้น
หลังจากนั้นต้นจะค่อยๆ สร้างเนื้อไม้ขึ้นมาใหม่

Lacquer Streak

Marks left by lacquer sapping.
When wounded, the tree will secrete some resin to heal itself.
After that, new "flesh" is generated to cover the wound.

“รัก” ของคนบนดอย

Hilltribe Lacquer

สะก่าง บุญจี
กะเหรี่ยงโป
อมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

Sakang Boonjee
Karen
Om Koi, Chiang Mai

มีมือเป็นแปรง
มีใจเป็นรัก
Your hand is your brush.
Your heart is devoted to lacquer.

เข้าป่าล่ารัก

สิ่งที่ต้องการล่าจากป่าคือ ยางไม้สีดำ
ไปกรีดรักกัน

ใช่ว่าใครก็กรีดได้ การกรีดยางต้องมีเทคนิค
เทคนิคเฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์
เรา ชาวกะเหรี่ยงเป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่ชำนาญใน
การกรีดยาง

หาต้นที่ใช่
ต้นรัก พร้อมกรีด อายุอย่างต่ำ ๑๕ ปี

แทง และฝากไว้
น้ำยางจากแผล จะค่อยๆ ไหลลงกระบอกไม้ไผ่
ฝากไว้ครึ่งเดือน จึงค่อยกลับมาเก็บ

กระบอกนึง ได้น้ำยางเท่าที่เห็น
ถึงได้เป็นของมีค่าหายาก
กว่าจะเต็มกระบอกนี่ ต้องเดินเก็บทั้งดอย

A Lacquer Adventure

The purpose of this trip to the wild is to find black resin.
Let's go get lacquer!

It's not as easy as it looks. Special techniques are needed.
Each ethnic group has its own technique.
We, the Karen people, are lacquer-tapping masters.

Find the right tree.
A tree big enough for lacquer-tapping must be at least 15 years old.

Leave it like that.
The resin will drip into the bamboo cylinder.
Leave it for half a month. Then come back to collect them.

In each cylinder, you get this much resin.
That's why it's such a rarity.
To get a full cylinder, you have to collect resin from the whole forest.

ฤดูกรีดรักจะกินเวลาเพียง ๓ เดือน
ตลอดฤดูกาล ต้นหนึ่งจะให้น้ำยางรวมกัน
แล้ว เพียงแค่ขวดน้ำดื่มขนาดเล็กเท่านั้น

ถ้าทั้งดอยมีต้นรัก ๕๐ ต้น
เดือนหนึ่ง จะเก็บน้ำยางได้ ๑ แกลลอน ถึง
๑ ปี๊บ
ฤดูกาลหนึ่ง จะเก็บได้อย่างเก่ง ๓ ปี๊บ
เท่านั้น

There are only get three months in the lacquer-tapping season each year. During that season, each tree only gives a small bottle of resin.

If there are 50 lacquer trees on the hill, each month you get 1-5 gallons of resin. That means only 15 gallons a season at most.

แอ็บหมาก

แอ็บหมากของปลดระวางจากลุงสะก่าง บุญจี
ผู้เฒ่าจากอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่
รูปแบบ เป็นแอ็บหมากพิมพ์นิยมตามสัญชาติ
กะเหรี่ยง ทรงกระบอก มีถาด ๒ ชั้น
พร้อมฝาครอบ ตกแต่งฝาด้านนอกด้วยผิวไผ่
จักเป็นฟันปลา เก๋ก๋อย่าบอกใคร

ของรักลุงสะก่าง ลุงสานเอง แทงรักเอง
ฝากรักเอง เคลือบรักเอง และหมากก็กินเอง
แต่หมากพลูของลุงดูจะเหี่ยวไปหน่อยนะ

Betel box

This old betel box was owned by Sakang Boonjee, an elder from the Karen tribe in Om Koi district, Chiang Mai province. The cylinder-shaped box has two trays and a lid decorated with a zigzag pattern of bamboo shell. Very hip!

This beloved item was made by Sakang himself, from the lacquer sapping to lacquer coating, and is used by him alone.

กะเบื๊อ

ขวดจักสานทารัก เพื่ออุดรอยรั่ว ทำให้ใส่ของเหลวได้
ชาวกะเหรี่ยงโปนิยมนำมาใส่เหล้าขาวที่ต้มเอง บ้างใส่ไปเซ่นผีที่นา
บ้างใส่ไว้ดื่มเอง
แต่ก่อนชายชาวกะเหรี่ยง มีกะเบื๊อพกติดตัวกันทุกคน เดี๋ยวนี้หันมาใช้
ขวดน้ำดื่มพลาสติกกันหมดแล้ว

Rice whisky flask

A woven flask coated with lacquer to seal the gaps so that it can hold liquid. Karen people usually use it to hold their homemade rice whisky - both for consumption and for worshipping the spirits.

Karen men in the past all had this type of flask, but the modern Karen men have resorted to using plastic bottles.

เครื่องใช้คนบนดอย

ผู้คนที่อาศัยอยู่บนภูเขาอันซับซ้อนห่างไกล มีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ไม่ได้ประณีตสวยงามตามมาตรฐานชาวเมือง แม้ดูเรียบง่ายไม่หรูหรา หากแต่มีประโยชน์ใช้สอยครบถ้วน ภาชนะใส่ของส่วนใหญ่ทำจากไม้ไผ่สานเคลือบผิวให้ดำเป็นมันด้วย “ยางรัก” แล็กเกอร์ธรรมชาติ

ทำไมชาวดอยจึงใช้เครื่องจักสานเคลือบรักเป็นคำตอบสุดท้าย ... มีคำอธิบาย
ทั้ง “ไผ่” และ “รัก” ต่างก็เป็นวัสดุหาง่ายในป่าที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ และเหตุผลทางภูมิปัญญาที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตอย่างแยบยล

Hilltribe Household Utensils

Living far, far away in the hills does not allow much chance to acquire fancy urban goods. Hilltribe household utensils might not look beautiful according to the urban standard, but they do the job just fine. Most of these containers are made from bamboo coated with natural lacquer.

Why do they choose lacquer-coated bamboo basketry? There’s a reason for that.
Bamboo and lacquer are abundantly available in the lush forest, and they suit their lifestyle perfectly.

แจ่ก กันขาด

ชาวกะเหรี่ยง เรียก “แจ่ก”
ชาวเมือง เรียก “แปม”
เป้มีสายสะพายนี้ ไม่ได้สะพายไว้กับไหล่แบบที่เราคุ้นเคย แต่จะรั้งไว้กับหน้าผาก ยิ่งสัมภาระหนักมาก เวลาแบกยิ่งต้องโน้มตัวไปข้างหน้ามากขึ้น

การแข็งตัวของยางรักคือกระบวนการโพลิเมอไรเซชั่น (Polymerization) โครงสร้างของน้ำยางจะเชื่อมกันเป็นร่างแห สายสะพายเคลือบรักจึงแข็งแรงคงทน ถึงจะมีเส้นเล็กแต่ก็แบกรับของใหญ่ได้สบาย หนักแค่ไหนก็ไม่หวั่น

Tear proof tote

This tote bag is not slung across the shoulder, but suspended from the forehead. The heavier the bag, the more the hilltribe people have to lean forward.

The hardening of lacquer is polymerization. The structure of the lacquer becomes connected like a net. The lacquer coated strap is therefore durable. Despite its thinness, it can withstand heavy loads easily.

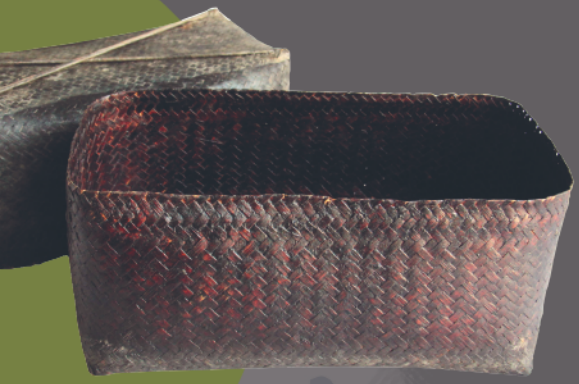

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ
Collection of Thammasat Museum

ขมุก กันแมลง

รักที่เคลือบไว้ช่วยป้องกันไม่ให้แมลงเข้าไปกัดกินเสื้อผ้าที่เก็บไว้ภายใน
ส่วนวิธีการจักสานบวกกับคุณสมบัติของไผ่ ที่ยืดหดตัวได้ง่าย ช่วยให้หีบนี้ขยายขนาดได้ เมื่อยัดสัมภาระเข้าไปจนเต็ม เพิ่มระวางบรรทุกขึ้นมาได้อีกนิด

Pest proof trunk

The lacquer coating on this trunk helps keep insects from damaging the clothes inside. The weaving technique, combined with the flexible nature of bamboo, makes this trunk stretchable, adding a little more storage space.

ก่องข้าว กันความชื้น

ก่องข้าวใช้ใส่ข้าวนึ่งร้อนๆ ยางรักทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันความชื้นจากไอน้ำซึมเข้าสู่เนื้อไม้ ลดการผุกร่อนและขึ้นรา ก่องข้าวจึงอยู่คู่กายใช้ใส่ข้าวไปนาได้อีกนาน

Humidity proof rice basket

This rice basket is used to contain hot, steamy rice. Lacquer helps protect the steam from seeping into the wood and thus prevents molding, prolonging the life of the basket, so that the farmers can use it for a long time.

ชาม กันรั่ว

ยางรักเมื่อแห้งจะแข็งตัวเป็นแผ่นฟิล์ม (โดยเฉพาะ “เกี้ยง” หรือฮักหลวง จะให้ฟิล์มเนื้อหนาเป็นพิเศษ) ชาวดอยจึงนิยมใช้เคลือบผิวเครื่องจักสาน ชามสานใบนี้จึงใส่อาหารทั้งน้ำทั้งแห้งได้สบายๆ พูดแบบสวยๆ ก็คือ รักประสานให้ผิวภาชนะแนบสนิทเป็นเนื้อเดียวกัน

ชามสานจากไม้ไผ่ลงรัก น้ำหนักเบา สะดวกมากยามเดินทาง ไม่หนักและแตกง่ายอย่างชามเครื่องเคลือบดินเผาของชาวพื้นราบ

Leak proof bowl

When dried, lacquer becomes a solid film. The hilltribe people use it to coat their basketry crafts. This woven bowl can contain both liquid and solid food. Lacquer helps seal the surface of the bowl, making it leak proof.

A bamboo woven bowl coated with lacquer is lightweight and portable. It is not heavy or fragile like clay bowls used by the people of the plains.

แอ็บ กันสึกหรอ

แอ็บ คือ อับ หรือตลับ สำหรับใส่หมากเมี่ยง และยาเส้น
รักที่เคลือบไว้ช่วยให้ผิวภาชนะทนต่อการใช้งานยามถอดฝาเข้าตึงฝาออก ช่วยกันลมและถนอมให้ของที่เก็บข้างในใหม่สดเสมอ

ชาวดอยเลือกใช้แอ็บสานเพราะน้ำหนักเบา พกพาสะดวก ต่างจากชาวอีสานที่แอบยาทำจากไม้จริง เมื่อต้องเดินทางทั้งหนักและอาจตกแตกได้ (จุ๊จุ๊ แอบไปดูแอบยาของชาวอีสานได้ ในโซนเสี่ยวอีสาน)

Sturdy box

This box is used for containing betel or tobacco.

The lacquer coating helps make it sturdy enough to withstand the opening and closing of the lid. It also helps keep the content inside fresh.

Hilltribe people use this kind of woven box because it is lightweight and portable. The Isan people usually prefer real wood, which is heavier and breakable. (Psst! Check out the Isan tobacco box in the Isan Lacquer zone.)

“รัก” ของคนไท
Tai Lacquer

คนไท กับการแลกเปลี่ยนเรียนรัก

“คนไท” อาศัยในดินแดนที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ลึกเข้าไปในพื้นทวีป

“ไทใหญ่” และ “ไทขืน” อยู่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า “ไทลื้อ” ในสิบสองปันนา ทางตอนใต้ของจีน และ “ไทยวน” (ไทยโยนก) หรือคนล้านนา ทางภาคเหนือของประเทศไทย

ล้วนเป็นกลุ่มชนที่มีความใกล้ชิดกัน มีการติดต่อคบค้า ก่อให้เกิดวัฒนธรรมร่วมที่คล้ายคลึงกัน

วัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่โดดเด่นของคนไทกลุ่มนี้ก็คือ การผลิตและใช้ภาชนะรูปทรงสวยงามสีดำ-แดง มีผิวเรียบลื่นเป็นเงาด้วยเคลือบยางรักไว้

คนไทเหล่านี้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาเครื่องรักกันอย่างไรบ้าง มาดูกัน

Tai People and Lacquer Exchange

Ethnic Tai people live in the mountainous region, deep in the heart of the continent.

“Tai Yai” and “Tai Khün” people live in Shan state in Myanmar.

“Tai Lü” people live in Sibsongbanna (Xishuangbanna) in Yunnan province, South China.

“Tai Yuan” or Lanna people live in the Northern region of Thailand.

They are all closely related, having traded and exchanged cultures for a long time. Consequently, they share many similar cultural attributes.

One of the most outstanding features of ethnic Tai material culture is the use of smooth, shiny red and black containers coated with lacquer.

How did they exchange their lacquerware cultures? Let’s take a look.

กล่องหมากไทใหญ่

ไทใหญ่ หรือเงี้ยว ในรัฐฉาน ทางตอนเหนือของล้านนา ก็นิยมกินหมาก แอ็บหมากที่เห็นเป็นพิมพ์นิยมของที่นั่น ทรงเหลี่ยม ฐานกว้างสอบเข้า วาดลายคลื่น

Tai Yai betel box

Tai Yai people in Shan State north of Chiang Mai also like chewing betel. Their signature betel box is square-shaped with a wide base, painted with a wave pattern.

ขันหมากเชียงใหม่

ขันหมาก พิมพ์นิยมของเชียงใหม่ ทำจากไม้ไผ่สาน ด้านบนมีถาดเป็นฝาปิด ตีนด้านล่างแผ่ เขียนลวดลายเพื่อความสวยงาม ด้วยเป็นของใช้ส่วนกลางจึงมีขนาดใหญ่กว่าขันหมากชาติอื่นๆ

Chiang Mai betel tray

This tray is Lanna-style, made from woven bamboo. In Chiang Mai, the betel tray is a shared utensil, so the size is larger than its counterparts in other cultures. There is a lid on top with a wide foot, decorated with paintings for aesthetic value.

แอ็บหมากม่าน ลายล้านนา

เมื่อครั้งพระเจ้าบุเรงนองเข้าตีเมืองเชียงใหม่ ได้กวาดต้อนช่างฝีมือชาว “ไทยวน” กลับไปเป็นจำนวนมาก เชลยศึกเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่งานเครื่องรักสไตล์ล้านนาให้เฟื่องฟูในเมืองม่าน (พม่า)

แอ็บหมากนี้ เป็นรูปแบบยอดนิยมของชาวพม่า มีลักษณะเป็นถาดกลมซ้อนกันเป็นชั้นๆ มีฝาครอบทรงกระบอก ชาวพม่าเรียกขานกันว่า “ภูนอิด”

ส่วนการตกแต่ง ใช้เหล็กแหลมขูดผิวรักเป็นลวดลาย และถมรักสีอื่นเข้าไปแทนที่ในร่องนั้น เทคนิคนี้ชาวพม่าเรียกว่า “ยูนแถ่” อันหมายถึงเครื่องครัวของคน “ยูน” ซึ่งก็คือไทยวน หรือไทโยนก ที่คนพม่าใช้เรียกคนล้านนาที่ถูกกวาดต้อนไปเมื่อ ๔๐๐ กว่าปีก่อน

Burmese betel box with Lanna Know-how

When the Burmese empire raided and ruled Chiang Mai during the 16th through 18th centuries, they took many “Tai Yuan” or Lanna craftspeople hostage. These hostages were an important factor in the spread of the art of Lanna-style lacquerware throughout Burma.

This betel box is a signature style of Burma, decorated using sharp metal implements to incise the lacquer to create patterns, before filling those cracks with another contrasting color. This technique is called “Yun Hte” by the Burmese people, Yun referring to the Tai Yuan people held hostage over four centuries ago.

ยูนแถ่ = ฮายดอก = คินมะ

Yun Hte = Kinma

ขันหมากเชียงใหม่ ลายเชียงตุง

หลังจากล้านนาตกเป็นของพม่าร่วมสองร้อยปี ก็ถึงยุคแห่งการฟื้นฟูศิลปะวิทยาการอีกครั้ง เมื่อเจ้าเมืองเชียงตุง (ปัจจุบันอยู่ในรัฐฉาน ประเทศพม่า) เข้าสวามิภักดิ์พระญากาวิละ ไพร่พลชาวไทขึน จึงย้ายครัวเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเชียงใหม่

ชาวไทขึนขึ้นชื่อในเรื่องการผลิตเครื่องรัก “ยูนแถ่” จึงเผยแพร่ให้กับคนเมือง จนเชียงใหม่กลับมาเป็นแหล่งผลิตเครื่องรักที่สำคัญอีกครั้ง โดยหารู้ไม่ว่าในอดีตชาวเชียงใหม่ได้เคยถ่ายทอดให้แก่ชาวไทขึนมาก่อน

ขันหมากน้อยใบนี้ตกแต่งลวดลายด้วยเทคนิคขูดลายถมสี ที่เรียกว่า “ฮายดอก” ซึ่งชาวเชียงใหม่เรียนรู้จากเทคนิค “ยูนแถ่” ของชาวไทขึน-ชาวพม่า

ในขณะที่ญี่ปุ่นเรียกเทคนิคดังกล่าวว่า “คินมะ” หรือ “คิมมะ” โดยสันนิษฐานว่าคงรับไปเมื่อคราวที่มีการติดต่อค้าขายกันระหว่างอยุธยากับเอโดะ ซึ่งขันหมากจากเชียงใหม่คงเป็นหนึ่งในสินค้าส่งออก “คินมะ” อาจมาจากคำว่า “ขันหมาก” ก็เป็นได้

เทคโนโลยีทรานส์เฟอร์ และโนวเลจแชร์ริ่ง นั้นมีมานานแล้วตั้งหลายร้อยปีก่อน

Tai Yuan Betel Bowl with Tai Khün Know-how

Lanna was ruled by the Burmese empire for over two centuries before the Lanna Renaissance came about. The ruler of Kengtung (now in Shan State of Myanmar) surrendered to the ruler of Chiang Mai in 1804, so the Tai Khün people moved to Chiang Mai.

Tai Khün people were famous for their Yun Hte lacquerware. They spread this art to the Chiang Mai people, until the city became a hub of lacquer production. Little did they know that it was the Chiang Mai people who taught this art to the Tai Khün folks in the first place.

This little betel bowl is decorated using incision and inlay techniques, which the Chiang Mai people had learned from the Yun Hte art of the Tai Khün people in Myanmar.

In Japan, this technique is called “Kinma” or “Kimma.” It is assumed that the technique was exchanged when Ayutthaya and Edo began trading. The Chiang Mai betel bowl was one of the export items at the time.

Technology transfer and knowledge sharing have been around for many centuries.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ
Collection of
Thammasat Museum

เครื่องครัวคนไท
Tai Household Utensils

เปี๊ยด

ชาวเชียงใหม่เรียกเครื่องเขินว่า “คัวฮัก คัวหาง” (เครื่องครัวลงรัก เครื่องครัวลงชาด) จากสีมาตรฐานของเครื่องเขินที่มีสีดำจากรักและสีแดงจากชาด

ส่วนเครื่องเขิน เป็นคำที่คนกรุงเทพฯ ใช้เรียกงานเครื่องรักจากเมืองเชียงใหม่ โดยเรียกตามชื่อชาติพันธุ์ของผู้ผลิต นั่นคือ “เครื่องเขิน” ของชาว “ไทขืน”

เปี๊ยด คือกระบุงสาน มีหู สำหรับใส่ข้าวเปลือก ข้าวสาร หรือธัญพืชอื่นๆ มักทำเป็นคู่เพื่อใส่คานหาม

Deep-bottom basket

Chiang Mai lacquerware typically has two colors – black from lacquer and red from cinnabar.

The deep-bottom basket with holes is used for containing rice and other grains. The holes are for putting a stick through for easy carrying.

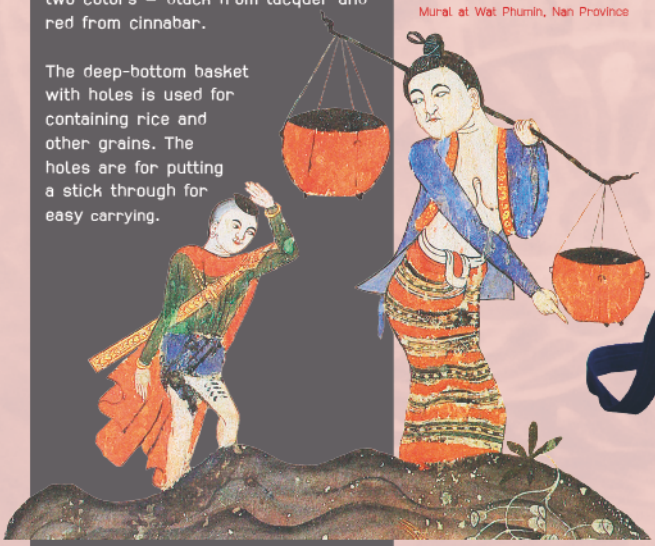

หีบ

สำหรับป้อจายใช้ใส่ผ้าเมื่อคราออกเรือนไปอยู่บ้านแม่ญิง บางทีเครื่องเขินก็เคลือบแต่รักสีดำล้วน ไม่มีการลงชาดหรือเติมลวดลายใดๆ หีบนี้ลงรักบางๆ โชว์ให้เห็นลายขัดดอก

Cloth trunk

Men would pack up their personal belongings when they married and moved to the wife's house.

Sometimes the trunk is coated with all black lacquer, without any cinnabar or pattern. This one is thinly lacquered to show the weaving.

จิตรกรรมฝาผนังวัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน
ภาพจากหนังสือ โครงสร้างจิตรกรรมฝาผนังล้านนา
โดย สน สีมาตรัง
จัดพิมพ์โดย มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๖
Mural at Wat Phumin, Nan Province

ช้าปอม

คือตะกร้าสานเคลือบรัก ขนาดเล็กกว่าข้นโอ มีหูหิ้วสองข้างสำหรับร้อยเชือก สะพายเป็นกระเป๋าถือ ใส่ของใช้ส่วนตัว งามขนาดน๊อ!

Basket handbags

The lacquer-coated basket has two rings for a strap handle. It's great for carrying personal items. Tr`s Chic!

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ
Collection of
Thammasat Museum

ขันดอก

บ้างว่า “ขันชี่” หรือ
“ขันดอกชาชี่”
ขัน ก็คือพาน สำหรับใส่
ดอกไม้รูปเทียนในงานบุญ
พิธีต่างๆ
ชี่ คือ ลูกกรงไม้กลึงเล็กๆ
ที่เอวขันทำเป็นชี่ๆ
ขันดอกชาชี่มักไม่นิยมวาด
ลวดลายใดๆ เพื่อเน้นให้เห็น
รูปทรงองค์เอวคอดๆ และ
ลวดลายชี่ๆ เป็นสำคัญ

ขันชี่ถือเป็นเทรดมาร์ค
ของเครื่องเขินไทใหญ่ จาก
รัฐฉาน แสดงถึงการแลก
เปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างชน
เผ่าไทในดินแดนแถบนี้

Flower bowl

The flower bowl contains flowers and incense sticks for religious ceremonies. Its curve is decorated with tiny balustrades around its waist. It doesn't matter what the pattern is – the highlight is the classic shape of the bowl and its striped belt.

The balustrade bowl is a trademark of Tai Yai lacquerware from Shan State. It reflects cultural exchange among the Tai people in the area.

อูบ

อูบสำหรับใส่อาหารถวายพระ
พิเศษตรงที่ฝาแต่ละชั้นทำเป็นถาด
สำหรับใส่ของ เป็นชั้นต่อไปอย่าง
เดียวกับปิ่นโต เคลือบรัก และลง
ชาดบนพื้นผิวชั้นนอกสุด

ชาด คือผงแร่ซินนาบาร์ มีสีแดง
หมากสุก เป็นสินค้าราคาแพงจาก
เมืองจีน ใช้ผสมกับน้ำมันดังอิ๊ว ใช้
เคลือบหรือเขียนเพื่อเพิ่มลวดลาย
และสีสันให้กับเครื่องเขิน ปัจจุบัน
พบว่าชาดคือ ปรอทซัลไฟด์ เป็น
สารพิษ ไม่เหมาะกับการใช้ทำ
ภาชนะบรรจุอาหาร

Bowl

This bowl, made for offering food to the monks, is cleverly designed – the top of the lid perfectly fits the bottom of the next layer to make a food carrier. Its surface is coated with lacquer and cinnabar.

Cinnabar is deep red in color. In the past, it was considered a luxury product from China. Its powder could be mixed with lacquer to coat surfaces or draw patterns, adding color to lacquerware. It has been discovered that cinnabar is actually mercury sulfide, which is toxic and not food-grade material.

อูบ

อูบ หรือที่คนไทยเรียกเตียบ
เป็นสำรับใส่อาหารถวาย
พระพุทธ ใช้ในพิธีกรรมใหญ่ๆ
ของชาวล้านนาเฉพาะในหมู่
ชนชั้นสูงหรือเจ้านายเท่านั้น

ที่เอวของอูบมีการประดับด้วย
“ลูกดิ่ง” เพื่อเลียนแบบ
ชี่ลูกกรงไม้กลึง โดยการใช้
“รักกระแหนะ” (ยางรักผสม
กับผงถ่าน) พิมพ์ลายและนำ
ไปติดบนเครื่องเขิน

Bowl

This bowl is for offering food to Buddha images, in grand Lanna ceremonies attended by the elite.

The curve of the bowl is decorated with a raised pattern, using a thick mixture of lacquer and charcoal. A pattern is then molded and stamped onto the bowl.

อูบเอ็กซ์เรย์

โครงไผ่

ภายใต้ผิวที่มันวาวราว
พลาสติก เราอาจไม่เชื่อว่า
เครื่องเขินก็คือภาชนะจักสาน
อูบใบนี้ขึ้นรูปจากการขดดอก
ไม้ไผ่เฮี้ยที่จักเป็นเส้นแบนๆ
คุณสมบัติเด่นของไผ่เฮี้ย คือมี
ลำต้นตรงและช่วงปล้องยาว

เนื้อดำ

ขัดผิวไผให้เรียบ ก่อนลง “รัก
สมุก” (ยางรักผสมกับผงถ่าน
หรือผงดิน) เพื่อโป๊วให้พื้นผิว
เรียบเสมอกัน ทิ้งให้แห้ง ก่อน
จะทารักล้วนๆ อีกอย่างน้อย
๗ ชั้นจนกระทั่งผิวเรียบเนียน

ผิวแดง

เคลือบเงาขั้นสุดท้าย ด้วยผง
ชาดผสมน้ำมันดังอิ๊ว แล้วขัด
ให้มันวาว

X-ray the bowl

Bamboo skeleton

Underneath the shiny plastic surface, you might not guess that lacquerware is actually basketry. This bowl was created with coiled bamboo using straight and long bamboo stalks.

Black flesh

The bamboo is sanded before being coated with a mixture of lacquer and charcoal. The coat is left to dry, before applying at least seven coats of virgin lacquer until smooth and shiny.

Red skin

The top coat is made from lacquer mixed with cinnabar, polished until glossy.

“รัก” ของเสี่ยวอีสาน

Isan Lacquer

ยางไม้สามสหายแห่งแดนอิสาน
Isan’s Resin Trio

ต้นรักที่พบในแถบอีสาน และกัมพูชา คือ พันธุ์ Gluta laccifera ในประเทศไทย พบมากบริเวณอีสานตอนล่าง แถบจังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ สุรินทร์ ก็จังหวัดตามแนวเทือกเขาพนม “ดงรัก” นั่นไง

The lacquer tree commonly found in Northeastern Thailand and Cambodia is Gluta laccifera, or the Khmer Lacquer Tree. In Thailand, the Khmer Lacquer Tree is abundant in the lower Northeastern region such as in the provinces of Ubon Ratchathani, Sisaket, and Surin, which border Cambodia.

ยางจากต้น “รัก”

ยางรักมีลักษณะเหนียวข้น สีคล้ำ ไม่มีน้ำมันเป็นองค์ประกอบ เมื่อแห้งจะแข็งตัว คนอีสานเรียกต้นรักและน้ำยางจากต้นรัก ว่า “น้ำเกลี้ยง”

แต่อย่าสับสันกับยางของต้นดอกรักนะ ถึงแม้จะชื่อ “รัก” เหมือนกัน แต่ยางของต้นดอกรักเป็นน้ำยางจำพวกลาเท็กซ์ ประเภทเดียวกับน้ำยางพารา

Resin from the lacquer tree

Lacquer trees produce thick, sticky, dark resin. This substance is oil-free and hardens when dry.

ยางจากต้น “ยางนา”

ยางนาต้นสูงใหญ่ให้น้ำยางเยอะ น้ำยางหนืด มีสีน้ำตาลขุ่นและมีส่วนประกอบของน้ำมันในปริมาณสูง เรา จึงเรียกว่า “น้ำมันยาง”

Resin from the Yang tree

Big and tall Yang trees produce a lot of sticky, muddy brown resin, which has a high oil content. This type of resin is commonly called wood oil.

ยางจากต้น “จิก” “เต็ง” “รัง”

ต้นจิก ต้นเต็ง ต้นรัง ก็ให้น้ำยางเช่นกัน เมื่อแห้งจะจับตัวเป็นก้อน “ขัน” ลักษณะเป็นผลึกสีเหลืองขุ่น เปราะ แตกง่าย ห้อยลงมาจากกิ่งไม้แบบเดียวกับหินย้อย คนอีสานเรียกว่า “ขี่ขี่”

Resin from other trees

Many other trees produce resin, which solidifies when dry. Their resin is typically yellow and brittle. Known as dammar gum, this type of resin usually hangs from tree branches.

ขันหมาก

คนอิสานเรียก “ขัน”
คนภาคกลางเรียก “พาน”
มักทำจากไม้จริง เคลือบด้วยชันบดละเอียดผสมกับน้ำมันยาง ช่วยถนอมเนื้อไม้ให้เป็นเชี่ยนหมากคู่เฮือนได้นานแสนนาน

เครื่องเคียงที่เคี้ยวร่วมกับหมากมีเยอะ นอกจากใบพลู หมากสด หมากแห้งแล้ว ยังมีปูน ยาเส้น สีเสียด เปลือกพะยอม และนวด (สีผึ้ง) สำหรับทาปาก อุปกรณ์ส่วนควบในขันหมากจึงมีเยอะตามไปด้วย ทั้งตะบันและบ้องปูน

Betel bowl

The Isan betel bowl is commonly made from real wood coated with crushed resin mixed with wood oil to protect the wood, so that it can be used for a long time.

Betel chewing is no fun without other “condiments.” In addition to betel leaf, fresh betel nuts, and dried betel nuts, betel chewing also requires red lime, tobacco, tree bark, and wax for coating the lips. That’s why there are so many “tools” involved, from a mortar to a lime tube.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
ห้องไทยศึกษานิทัศน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
Collection of
The Thai Studies Anthropological Collection,
Suranaree University of Technology

ของใช้ชาวอิสาน
Isan Household Utensils

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
พิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Collection of
Korat Museum, the Art and Cultural Center, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

แอบยา

แอบยา หรือ อับ หรือ กล่องใส่ยา
ไม่ใช่ ยาบ้ายาพาราที่ไหน แต่เป็นยาเส้น
สำหรับบวนยาสูบ

ตัวแอบทำจากไม้เนื้ออ่อนไสให้เป็น
แผ่นบาง ดัดให้โค้ง ทาด้วยยางรัก
ชาวอีสานนิยมใช้ไม้จริงทำภาชนะ
ต่างจากชาวดอยที่นิยมใช้ไผ่สาน
(แอบไปดูที่โซนคนบนดอยได้)
ถึงจะหนัก แต่ทนดี

Tobacco box

This box was traditionally used to contain tobacco for making hand-rolled cigarettes.

The box is made from sliced and curved softwood coated with lacquer. Isan people traditionally used real wood to make their utensils, whereas the hilltribe people preferred bamboo. It's heavier, but also more durable. (Look at the hilltribe section for a comparison.)

แอบพิสดาร

แอบไม้ขนาดเขื่องรูปแมวและสิงโต
๒ ชิ้นนี้ ถือเป็นของแปลก นอกจาก
รูปทรงจะแปลกกว่าแอบทั่วไปแล้ว
ยังแปลกที่ลงรักน้ำเกลี้ยงอีกด้วย

โดยปกติแล้วชาวอีสานไม่นิยมใช้ยาง
รัก เพราะเป็น "ไม้กินคน" คนที่แพ้
จะขึ้นผื่นคัน แถมต้นรักยังให้น้ำยาง
กะปริดกะปรอย เทียบกับน้ำมันจาก
ต้นยางนาไม่ได้เลย

Odd box

These cat-shaped and lion-shaped wooden boxes are odd items, because of their unique shapes and the fact that they are lacquer-coated.

Isan people generally do not use lacquer because it is not "people-friendly." Many people get allergic reactions from lacquer, and lacquer trees don't produce as much resin as Yang trees.

แพ้รัก

ไม่ได้หมายถึงอกหัก แต่คืออาการผื่นแพ้
มีตุ่มพุพองเป็นหนองใส ผิวหนังอักเสบ
ปวดแสบปวดร้อน และ "คัน"
ไม่ว่าจะสัมผัสกับยางรักโดยตรง เข้าใกล้
ต้น โดนละอองเกสร หรือแม้แต่สูดดม
ฝุ่นขี้เถ้า ก็อาจเกิดอาการ "แพ้รัก" ได้
แม่นแล้ว ที่เฮาเอิ้นว่า ต้นน้ำเกลี้ยง คือ
"ไม้กินคน"

Lacquer allergy

People who are allergic to lacquer can develop painful eczema and blisters which are incredibly itchy. They can get the symptoms by touching lacquer, being near lacquer trees, contacting lacquer tree pollen, or even inhaling its particles.

"คุ" ใส่ปลา

คุ คือ ตะกร้าสานจากไม้ไผ่ มีรู
บรรจุน้ำไม่ได้
นำมายาด้วยขันผสมน้ำมันยาง
ใช้ใส่ปลาไปขายที่ตลาด หมู่สูว่า
ใส่ถังพลาสติกแล้วปลาจะตาย
สู้กะด่าโฮมเมดของข่อยบ่ด้าย

Fish basket

This type of basket is made from woven bamboo and cannot contain water. Coated with wood oil mixed with crushed resin, Isan people used it to carry fish to sell at the market. Plastic buckets aren't fish-friendly like this homemade basket.

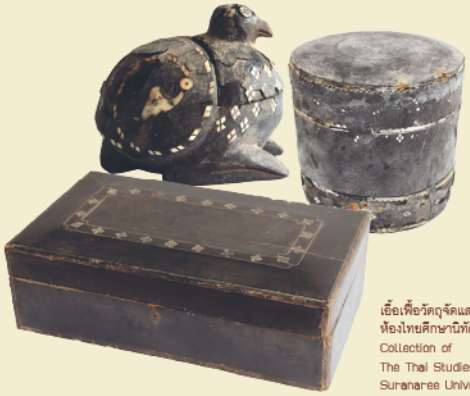

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
ห้องไทยศึกษานิทัศน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
Collection of
The Thai Studies Anthropological Collection,
Suranaree University of Technology

แอบกระดูกควาย

งานลงรักและประดับกระดูกควาย
งานคักอีหลีของช่างอีสาน
ช่างแต่ละท้องถิ่นจะดัดแปลงและหา
วัสดุที่แตกต่างกันมาประดับพื้นผิว
อย่างชาวกะเหรี่ยงใช้ผิวเปลือกต้นไผ่
ชาวจีนลงรักประดับมุก ชาวพม่าและ
ชาวสยามลงรักประดับกระจก ส่วน
ชาวเวียดนามลงรักประดับเปลือกไข่

แอบยาทรงกระบอกใช้ใส่ยาเส้นยาสูบ
กล่องทรงสี่เหลี่ยมใส่ของมีค่า และ
ตลับรูปนกคุ่มเพื่อคุ้มภัย
เดิมเป็นสมบัติของลุงเสถียร อำเภอ
บ่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

Buffalo bone box

Coated with lacquer and decorated with buffalo bone, these boxes are true Isan gems. Local craftsmen usually add a unique twist to their work using different materials. Karen craftsmen use bamboo bark. Chinese craftsmen use pearl inlay. Burmese and Siamese craftsmen use lacquer and mirrors. Vietnamese craftspeople use eggshell inlay.

The cylinder box is for tobacco.
The rectangular one is for precious belongings. The bird-shaped box is for good luck.

ขบวนขันหมาก

เชี่ยนหมากอิสานทำจากไม้จริง เคลือบด้วย
ชี่ชี่ โดยทั่วไปแบ่งเป็นสามช่อง รูปร่างมีทั้ง
ทรงตรงเอวหนา และทรงเว้าเอวคอด แกะ
ลวดลายเรขาคณิตเลียนแบบลายผ้า

ขันหมากมาแล้ว
ขันหมากนี้มีเพศ ลองสังเกตที่หว่างขาดูสิว่า
เจ้าของเป็นผู้บ่าวหรือผู้สาว

Betel bowl gathering

The Isan Betel set is made from real wood coated with dammar gum. There are usually three compartments. The shapes can be rectangular or hourglass, each engraved with geometric designs imitating Isan fabric patterns.

Believe it or not! These bowls have genders! Take a peek between their legs. What do you see, male or female?

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
ห้องไทยศึกษานิทัศน์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
พิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา
โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Collections of
The Thai Studies
Anthropological Collection,
Suranaree University of
Technology
Korat Museum,
the Art and Cultural Center,
Nakhon Ratchasima Rajabhat
University

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
พิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา
โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Collection of
Korat Museum,
the Art and Cultural Center,
Nakhon Ratchasima
Rajabhat University

"คุ" ตักน้ำ

คุ คือ ตะกร้าตักน้ำสานจากไม้ไผ่ ที่ตักน้ำได้ไช่ว่าเพราะลายสานถี่ แต่เป็นเพราะทา "ขี่ขี่" ขี่ขี่ คือ ก้อนผลึกชันจากต้นไม้ สีเหลืองขุ่น พอพ่อใหญ่สานคุเสร็จ ก็นำขี่ขี่มาตำจนละเอียด นำมาละลายกับน้ำมันยางนาจนข้นเหนียว แล้วยาเพื่ออุดรูรั่วเครื่องจักสาน
"คุ" ของพ่อใหญ่ตักน้ำจากบ่อได้ ไม่หนักเหมือนคุสังกะสี หรือแตกง่ายอย่างคุพลาสติก คุเคลือบขี่ขี่ ปัจจุบันหมู่เฮาอิสานก็ยังเฮ็ดกันอยู่เด้อ

Woven water container

The woven bamboo basket can contain water not because it is tightly woven, but because it is coated with dammar gum.

Dammar gum is a yellow resin obtained from some trees. When the basket is woven, the gum dammar is crushed until powdery and mixed with sticky wood oil to seal the leaks of the basket.

The basket can contain water and is not as heavy as zinc or as fragile as plastic.

Dammar gum coated baskets are still popular among Isan people today.

เกียน

เกวียนอีสานมีหลังคาประทุน เรียกว่า "พวง" ทำจากไม้ไผ่ผูกถักด้วยหวาย ใช้ใบตาลหรือใบลานเย็บคลุม แล้วใช้ไม้ไผ่สานทับบนใบตาลอีกที บ้างก็ชันยาเพื่อช่วยกันแดดฝน

เกวียนเป็นพาหนะสำคัญสำหรับ "นายฮ้อย" พ่อค้าเร่คุมกองคาราวานต้อนวัวต้อนควาย โป่งโล้ง โป่งโล้ง ไปขายยัง "เมืองล่าง" (หมายถึง แถบภาคกลาง) โดยต้องรอนแรมผ่านทางทุรกันดารเป็นเวลานับเดือนๆ

Oxcart

The roof of this Isan oxcart is made from bamboo and rattan, woven into two layers. In between the layers are palm-leaves or sugar palm leaves used as a lining. Sometimes, the outer shell is coated with resin to protect it from sun damage and rain.

Oxcarts were very important for merchants. They traveled with their oxen and buffaloes to do business "down under" (the Central region), which meant spending months in extreme environments.

บันทึกในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ได้บรรยายสภาพการค้าในสมัยอยุธยาไว้ว่า

ในฤดูเดือนสามเดือนสี่ จะมีเกวียนบรรทุกสินค้าจากเมืองโคราช เข้ามาค้าขายที่บ้านศาลาเกวียน ทางตอนเหนือของเกาะเมืองอยุธยา ของป่าและสินค้าที่ขนมามีหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นขี้ผึ้ง ปีกนก ผ้า เนื้อแผ่นครั่งไหม กำยาน ดีบุก หน่องา รวมไปถึง "น้ำรัก"

The testimony from the late Ayutthaya era describes the trading scene in the 18th century:

In the third and fourth lunar months, carts from Korat (present day Nakhon Ratchasima province) came to trade in the northern part of Ayutthaya city, bringing several products with them, such as beeswax, bird's wings, fabrics, beef jerky, lac, silk, benzoin, tin, ivory, and of course "lacquer."

“รัก” ของชาวสยาม
Siamese Lacquer

สำหรับชาวสยาม รักเป็นทั้งสินค้าและเป็นทั้งส่วย

ลุ่มน้ำเจ้าพระยาไม่มีต้นรัก ยางรักจึงเป็นสินค้านำเข้าที่ราชสำนักสยามผูกขาด เพื่อใช้ในกิจการของรัฐและเพื่อการส่งออกเท่านั้น

เพราะสยามไม่มีรักให้ใครนี่เอง ราชสำนักจำต้องรุกคืบเข้าไปมีอำนาจเหนือรัฐตอนในเพื่อครอบครองทรัพยากรเมืองในอาณัติ ดินแดนเหล่านั้นต่างต้องส่ง “ส่วย” ของป่าให้กับสยาม
“รัก” จึงเป็นของบรรณาการแสดงความภักดีต่อราชสำนักสยาม

From the Siamese perspective, lacquer was both a trading good and a form of tribute.

Lacquer trees could not grow on the central Chao Phraya plains, so lacquer had to be imported. It was monopolized by the royal court, which kept lacquer for official use or export only.

Since lacquer trees did not grow in Siamese forests, the royal bureau had to extract this natural resource from neighboring states and principalities. Regional dependencies sent tribute in the form of wild products to Siam as a token of loyalty. Certainly, lacquer was among those tributes.

“รัก” ของคนอยุธยา

สมัยอยุธยา ราชสำนักสยามไม่อาจควบคุมหัวเมืองเชียงใหม่ได้อย่างเบ็ดเสร็จ ป่าล้านนาเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญในการป้อน “ฮักใหญ่” ให้กับพม่า ส่วนชาวสยามน่าจะใช้ยางรัก “น้ำเกลี้ยง” จากอีสานและกัมพูชาซึ่งราชสำนักอยุธยามีสายสัมพันธ์ที่แนบแน่นกว่า

ฝาตู้พระธรรมลายรดน้ำ สันนิษฐานว่าเป็นฝีมือช่างสมัยพระเพทราชา เป็นของติดวัดโพธาราม เมืองบางกอก ก่อนที่จะได้รับการสถาปนาเป็นวัดพระเชตุพนฯ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ปัจจุบันวัดยังคงเก็บรักษาไว้ ฝีมือการลงรักเขียนลายรดน้ำถือเป็นงานช่างชั้นครู ด้วยละเอียดสวยงาม เขียนลายร็อกโกโกอย่างฝรั่งซึ่งคงเป็นลายแบบใหม่ในสมัยนั้น

Ayutthaya lacquer

During the Ayutthaya era, the royal bureau was unable to impose complete control over Chiang Mai. Lanna forests were thus an important source of lacquer for the Burmese royal court, and the lacquer that the Siamese people used possibly came from Isan and Cambodia, with whom the Ayutthaya royal court had a closer relationship.

The panels of this scripture cabinet were presumably drawn in the late 17th century. They have been at Wat Pho monastry since then, when Bangkok was simply a small port town of Ayutthaya. Only a few panels are left today. The craftsmanship of the gilded lacquer art is exquisite and refined – an equivalent of the Western Rococo style. The pattern must have been novel at the time.

ตู้พระธรรมในอุ้งมือ

ในสมัยที่สิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวสยามคือคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า การสร้างตู้พระธรรมเพื่อเก็บคัมภีร์ถือได้ว่าเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ ช่างจะปวารณาตนฝากฝีมือเขียนลายลงรักปิดทองไว้กับสิ่งที่มีค่าทางจิตใจสูงสุดของชาวพุทธ

ลุเข้าสู่ยุคแห่งเครือข่ายการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร ศาสนาไม่ใช่ที่พึ่งอีกต่อไป เมื่อวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามาแทนที่ ชีวิตชาวสยามถูกกำหนดโดยศาสดาองค์ใหม่ที่อยู่ในอุ้งมือ แฝงกายมาในรูปของอินเทอร์เน็ต แชท และโซเชียลมีเดีย อันจะช่วยให้มนุษย์รับรู้ความเป็นไปของโลก และติดต่อสื่อสารได้อย่างรวดเร็วเพียงปลายนิ้วสัมผัส อีกทั้งสามารถแสดงตัวตนได้ในสังคมเสมือน ศิลปะลายรดน้ำจึงปรับเปลี่ยนบริบทใหม่ไปปรากฏอยู่บนสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจโฉมใหม่แทน

ปลอกโทรศัพท์เคลือบที่ ผลงานลายรดน้ำของ ชนะ ไชยรักษ์ อาจารย์ประจำโรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย) ใช้ยางรักจากโครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

Scripture cabinet in your hand

Back then, the Siamese people had strong faith in Buddha's teachings. Building a cabinet to store valuable scriptures was therefore an act of great merit. The craftsmen would dedicate themselves to creating the best gilded lacquer art befitting the noble merit of Buddhists.

In this age of information overload, religion is no longer of much help. Science and technology have taken over, and the Siamese people's lives are now determined by the new prophet in their hands in the form of Internet, chat applications, and social media. These things help them stay in the know and keep in touch with people, all at their fingertips. They can also express themselves in the virtual society. Gilded black lacquer has been transferred to a new context, now appearing on the new "religious tool" of Thai people.

This gilded black lacquer mobile phone case was created by Chana Chairak, a master craftsman at the Royal Craftsmen School. The lacquer was sourced from the Huai Lan Development Project, Chiang Mai province.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
Collection of Wat Pho

"รัก" ของคนเขมร

ทำไมจึงเรียก ยางดำๆ เหนียวๆ นี้ว่า "รัก"
น่าจะมาจากภาษาเขมร "จัว มุเรียะ" (Chor Mreak)
ซึ่งมีรากศัพท์จากภาษาสันสกฤต "มฺรกฺษณ" (Mraksana)
มีความหมายเหมือนคำว่า "รักษา"
เพราะยาง "รัก" ช่วยเคลือบ "รักษา" ไม้ให้คงทน
"รัก" คือ "รักษ์" หรือนี่

“รัก” ของคนกรุงเทพฯ

ยางรักนำเข้าเป็นวัตถุดิบที่ต้องการอย่างสูงของกรมช่างในราชสำนักอยุธยาและกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๓ เมืองเชียงใหม่ต้องส่งบรรณาการเป็นยางรักจำนวนมาก เนื่องจากราชสำนักสยามต้องการใช้ในปริมาณมหาศาลสำหรับโครงการก่อสร้างวัดและวังต่างๆ ทั่วพระนคร

หางหงส์ พระอุโบสถวัดพระเชตุพนฯ อาจเป็นของดั้งเดิมตั้งแต่แรกสร้างในสมัยรัชกาลที่ ๓ โกลนจากไม้ขนาดใหญ่ มีความสูงร่วม ๓ เมตร ลงรักประดับกระจกเกรียบ

จะเป็นการเกินเลยหรือไม่ที่จะกล่าวว่าเครื่องประดับหลังคาวัดชิ้นนี้เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงอำนาจของราชสำนักสยามในราชธานีรัตนโกสินทร์ที่มีเหนืออาณาจักรรักอย่างล้นนา

Bangkok lacquer

During the Ayutthaya and Bangkok eras, imported lacquer was in great demand by the craftsmen in the royal bureaus, especially during the reign of King Rama III in the mid-19th century. Beginning in the Bangkok era, Chiang Mai sent large quantities of lacquer as tribute to the royal court, which used it in the construction of temples and palaces throughout the capital.

This roof ornament is presumably from Wat Pho. It could be an original crafted during the reign of King Rama III from a gigantic log over 9 feet high. It is lacquered and decorated with lead-coated glass.

Would it be a stretch to say this roof ornament was symbolic of the Bangkok royal court's power over the Lanna kingdom, which was a top lacquer source?

รัก + กระจก

ชาวอุษาคเนย์ใช้ยางรักในเชิงประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก นอกจากช่วยเคลือบไม้ให้คงทน ยางไม้หนืดเหนียวชนิดนี้ยังมีคุณสมบัติเป็น “กาว” เชื่อมติดวัสดุต่างเนื้อได้ดีอีกด้วย คนโบราณจึงเลือกประดับเครื่องรักด้วยวัสดุหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นกระดูกสัตว์ เปลือกไข่ เปลือกหอย รวมไปถึงกระจกสีอีกด้วย

โดยทางจารีตแล้ว งานลงรักประดับกระจกถือเป็นงานเชิงช่างที่สงวนไว้สำหรับสถาปัตยกรรมของวัดและวังเป็นสำคัญ ยางรักที่ใช้จึงไม่เพียงแต่ช่วยถนอมเนื้อไม้ แต่ยังช่วยยึดกระจกให้เปล่งแสงวิบวับ สะท้อนถึงสถานะ อำนาจ และบารมีของราชสำนักน้อยใหญ่ในดินแดนแถบนี้

Lacquer + Glass

Southeast Asian people used lacquer for functional reasons. Lacquer could prolong the life of wooden utensils. This sticky substance could also double as glue, joining different materials together. The ancient people liked to decorate lacquerware with ornaments made from various materials such as animal bones, egg shells, seashells, and colored glass.

Traditionally, lacquer coating with glass decoration was only for temples and palaces. Lacquer not only protected the wood, but also served as adhesive for the sparkling glass. The glasses reflected the status, power, and grandeur of the royal courts in this region.

หางหงส์ เครื่องไม้ประดับหลังคาวัด ลงรักประดับ “กระจกเกรียบ” (กระจกเนื้อบาง ดาดพื้นหลังด้วยตะกั่ว) หรือ “กระจกจีน” ของล้านนา (เชิญดู ดาวเพดาน ในวัดล้านนา หน้าต่อไปได้)

Gable ornament for decorating temple roofs. It was lacquered and decorated with thin glass coated with lead on one side, similar to Lanna style lead glass. (See the ceiling fixture at Lanna Temple on the next pages for a comparison.)

พระลักษมณ์ทรงหนุมาน

รูปสลักพระลักษณ์ทรงหนุมาน ประดับหน้าบันวิหารทิศตะวันออกและทิศตะวันตกของวัดพระเชตุพนฯ มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงว่าวิหารทิศหลังนี้สร้างโดยฝีมือช่างวังหน้า (สมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาสุรสิงหนาท พระอนุชาพระพุทธยอดฟ้าฯ)

หนุมาน แกะสลักจากไม้โดยฝีมือช่างร่วมสมัย เมื่อหลายสิบปีก่อน เพื่อติดตั้งบนหน้าบันวิหารทิศตะวันตก ทดแทนชิ้นเก่าที่ชำรุด งานชิ้นนี้ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เผยให้เห็นผิวกายหนุมานที่ลงรักไว้แต่ยังมิได้ประดับกระจกขาว วานรเอกคู่ใจพระรามจึงมีกายสีดำ ไม่ใช่สีแดงเลือดที่เราคุ้นเคย

Lakshmana stepping on Hanuman

The figure of Lakshmana stepping on Hanuman has been on the pediments on the east and west buildings of Wat Pho since the reign of King Rama I. It was a symbol that the buildings were built by artisans belonging to the Front Palace (King Rama I's brother).

The Hanuman figure on display was carved from wood by a contemporary artisan several decades ago to replace the old one on the pediment of the western building. However, the commission was put on hold, so the piece is unfinished. You can see that Hanuman's skin is lacquered, but not yet decorated with white glass. Rama's favorite monkey therefore is dark-skinned, not the more familiar white-skinned version.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามฯ
Collection of Wat Pho

ชั้นบัวกลุ่มยอดเจดีย์ ลงรักประดับกระจก เพื่อความมลังเมลือง

Pagoda peak decorated with lacquer and glass for added glamour.

รัก + ทอง
Lacquer + Gold

รู้หรือไม่ว่า พระพุทธรูปทองคำทั้งหลาย ไม่ว่าพระไม้ พระปูน หรือพระสำริด ต่างก็ต้องลงรักและเมื่อแห้งหมาดจึงปิดทองคำเปลว ยางรักเหนียว ช่วยยึดอนุภาคทองให้ติดทนไม่ลอก การที่รักแห้งช้าๆ ทำให้ช่างปิดแผ่นทองคำเปลวได้อย่างประณีตไม่ต้องเร่งรีบก่อนที่รักจะแห้งไปเสียก่อน

ชิ้นส่วนทองคำ หลุดร่อนจากพระพุทธรูปในพระระเบียงวัดพระเชตุพนฯ ด้านในเห็นร่องรอยการลงรักปิดทองอย่างชัดเจน

Did you know? Many golden Buddha images, whether they are made of wood, plaster, or bronze, need to be lacquered. Just before the lacquer dries, gold leaves are applied to the image. The stickiness of the lacquer helps the gold leaves adhere to the statue. Lacquer also takes many days to dry, so the artisans can take their time applying the gold leaves meticulously, without the need to rush.

These golden fragments flaked off from one of Buddha statues in the Wat Pho galleries. There is strong evidence of lacquering and gilding.

“รัก” ของคนล้านนา

Lanna lacquer

ชาวล้านนา นอกจากนิยมใช้ “รัก” ในภาชนะเครื่องเขินที่เน้นประโยชน์ใช้สอยแล้ว ยังใช้ “ยางฮัก” กับเครื่องสักการะทางศาสนาอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นสัตตภัณฑ์ วิหารน้อย หรือขันแก้วใส่เครื่องบูชา ล้วนอลังการงานสร้าง ลงรักปิดทองอย่างประณีตงดงาม แสดงถึงพลังศรัทธาของชาวล้านนาที่มีต่อพระพุทธศาสนา

Lanna people mainly used lacquer for their household utensils, but for them, lacquer also served a religious purpose. Lacquer was also used to make a great candelabra with seven arms for worshipping the Buddha, and an offerings tray. They were exquisitely decorated with lacquer and gold inlay, reflecting the strong faith the Lanna people had in Buddhism.

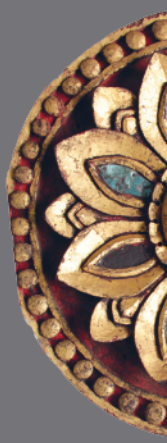

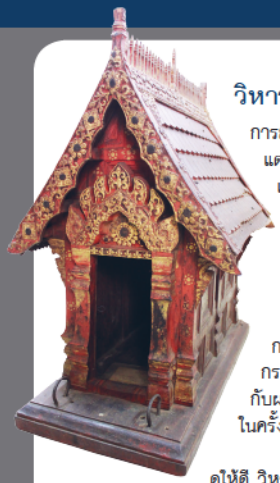

วิหารน้อย

การสร้างวัดถือเป็นเรื่องใหญ่ แต่ชาวล้านนามีวิธีที่ทำให้เป็นเรื่องเล็กได้

วิหารน้อยสร้างจากไม้ ประดับตกแต่งด้วยการแกะสลัก บ้างลงรักปิดทอง (ลายคำ) บ้างปั้นรักประดับลวดลาย (รักกระแหนะ) และประดับกระจกเพิ่มความวิบวับให้กับผลบุญจากการถวายวิหารในครั้งนี้

ดูให้ดี วิหารน้อยก็คือ โมเดลต้นแบบที่ถ่ายทอดฝีมือเชิงช่างจากรุ่นสู่รุ่น อย่างวิหารหลังนี้ เป็นวิหารปิด (ป้างเอก) มุงหลังคาแบบแป้นเกล็ด ด้านหน้ามีชุ้มโขง สันขอบหลังคามีการตกแต่งด้วยงานลงรักปิดทอง

Miniature shrine

Building a temple was a big deal, but Lanna people could make it smaller. Instead of building an actual temple, they would build a miniature shrine from wood, decorated with carvings, lacquer, and gold inlay. Sometimes they would create a raised pattern using lacquer paste and add mirrors to add sparkle to their creation.

Taking a closer look, we can see that a miniature shrine is a smaller replica of an actual temple, created using skills that have been passed down from generation to generation. This miniature shrine has a shingle roof, an arched entrance, and a roof ridge decorated with gilded lacquer.

ขันห้าโกฐาก

มีสี่มุมแต่เรียก “ขันห้า”
ขัน คือ พาน
โกฐาก คือ กอง
รวมกันจึงหมายถึง พานสำหรับถวายดอกไม้ธูปเทียนพระพุทธ โดยแบ่งเป็น ๕ กอง
เพื่อบูชาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์
บิดามารดา และครูอาจารย์
แล้วมุมที่ห้าวางตรงไหน? ตอบ ตรงกลาง

“Five values” offerings tray

The five values are Buddha, dhamma, monks, parents, and teachers.
The tray was used to contain flowers, incense sticks, and candles for worshipping Buddha. Offerings would typically be placed in five piles – one on each of the four corners, and one in the middle.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
พิพิธภัณฑสถานแห่งล้านนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง
Collection of
Wat Phra Kaeo Don Tao Museum, Lampang Province

ดาวเพดาน

ดาวเพดานสไตล์ล้านนา ประดับ “กระจกจีน” หรือ “แก้วจีน” เป็นกระจกแผ่นบางตาด พื้นหลังด้วยตะกั่ว (จีนคือตะกั่ว) บางจนใช้กรรไกรตัดได้ มีสีตุ่นๆ ไม่สดใสอย่าง “แก้วอังวะ” (แอบดูได้ที่ดาวเพดานของพม่าในหน้าถัดไป)

“กระจกจีน” ของชาวล้านนา ก็คือ “กระจกเกรียบ” ที่ชาวสยามเรียกกัน (ดูเปรียบเทียบได้ที่หางหงษ์วัดโพธิ์ในหน้าที่แล้ว)

Ceiling fixture

This Lanna-style ceiling fixture is decorated with “lead glass,” which is a type of glass coated with lead on the back. It can be cut with scissors, and the color is not as vivid as Ava glass. (See Burmese ceiling fixture on the next pages.)

There was a kind of Lanna lead glass in Siam as well, which was called “crisp glass” after its thinness. (Compare this one with the decorative pieces on the roof of Wat Pho in the Siamese lacquer zone on the previous pages.)

สัตตภัณฑ์

โต๊ะหมู่บูชาของชาวล้านนา
สัตตภัณฑ์เป็นเครื่องบูชาสำหรับปักเทียนบูชาพระรัตนตรัยในพระอุโบสถ
มาจากคำว่า สัตตบริภัณฑ์ หมายถึงภูเขาที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ๗ ชั้น
ส่วนบนทำเป็นเชิงเทียน ส่วนกลางเป็นแผ่นไม้แกะสลักประดับกระจก
ส่วนฐานนิยมแกะเป็นรูปสัตว์
ลองสังเกตดูฐานสัตตภัณฑ์ชิ้นนี้ เป็นนกมีงวง เป็นช้างมีปีก
คือสัตว์อะไร

Seven-branched candelabra

Lanna people’s altar table
The seven-branched candelabra represents Mount Meru’s seven surrounding mountain ranges.
The peak of each branch is a candle holder. The body is made of carved wood decorated with glass. The base is usually carved into animal forms.

Check out the base of this candelabra. The bird-like creature has a trunk, or perhaps it is an elephant with wings. What animal is it?

“รัก” ของคนล้านช้าง

Lan Xang lacquer

ชาวลาว ไม่ว่าจะลาวล้านช้าง (ประเทศลาวในปัจจุบัน) และลาวอิสาน (ในประเทศไทย) ล้วนนิยมสร้างพระพุทธรูปจากไม้ลงรักปิดทอง พานไม้ใส่ดอกไม้บูชาก็นำมาลงรักด้วยเช่นกัน

Lao people, both in Lan Xang (presently Lao PDR) and in Isan (presently Northeastern Thailand), liked to make Buddha statues decorated with gilded lacquer. Their worshipping tray was also coated with lacquer.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
พิพิธภัณฑสถานแห่งล้านนา
วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
จังหวัดลำปาง
Collection of
Wat Phra Kaeo Don Tao Museum,
Lampang Province

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
ห้องไทยศึกษานิทัศน์
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
พิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
Collections of
The Thai Studies Anthropological Collection, Suranaree University of Technology
Korat Museum, the Art and Cultural Center, Nakhon Ratchasima Rajabhat University

พระไม้

การสร้างพระไม้เป็นประเพณีนิยม พบได้ทั่วไปในลาว ตั้งแต่หลวงพระบางทางเหนือถึงทางใต้แถบจำปาสักเรื่อยมาถึงอีสานของไทย พระไม้ลาวมีลักษณะเรียบง่าย แกะอย่างหยาบๆ เป็นงานประเภทดีไอวาย ทำเองก็ได้ (บุญ) ง่ายจัง เป็นงานที่ผู้บ่าวสลักถวายวัดเพื่อเป็นพุทธบูชา
ด้วยเหตุนี้พระไม้แต่ละองค์จึงมีหน้าตาไม่ซ้ำกันเลย

Wooden Buddha statues

It was a popular tradition in Lao, from Luang Prabang in the north down to Champasak in the south, spreading to the Northeastern region of Thailand.

Lao wooden Buddha statues are simple, straightforward, and roughly done, because they were not made by experienced craftsmen. They were more like DIY items created by ordinary men for offering to the temple. This is why each of them is a limited edition item.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย
ห้องไทยศึกษานิทัศน์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
Collections of
The Thai Studies Anthropological Collection, Suranaree University of Technology

พานหมาก

พานไม้ทาน้ำเกลี้ยง (รัก) ใช้เป็นพานหมากก็ได้ หรือใส่ดอกไม้ธูปเทียน ใช้ในพิธีกรรมก็ดี

Betel tray

This lacquer coated betel tray can be used for containing betel or religious offerings in a ceremony

“รัก” ของคนพม่า

Burmese Lacquer

งานเครื่องรักของพม่าเน้นที่เครื่องใช้ในพิธีกรรมทางศาสนา โดยมักทำเป็นรูปเคารพ เครื่องพุทธบูชา และภาชนะเพื่อใส่เครื่องสักการะ

Burmese lacquer is mainly used for ritual objects, such as religious icons, offerings to Buddha, and containers for offerings.

ดาวเพดาน

ดาวเพดานลงรักประดับกระจกหนาบุน สีส้นสดใส เป็นแก้วหุงอย่างดีที่ชาวพม่าเรียกว่า “กระจกฝรั่ง” เป่าจากทรายตามเทคนิคที่เรียนรู้จากฝรั่งเศส นิยมมากจนเกิดโรงงานผลิตกระจกในกรุงอังวะอย่างเป็นล่ำเป็นสัน

ในล้านนา เมื่อคหบดีชาวพม่าเข้ามาค้าไม้ในลำปาง “กระจกฝรั่ง” จึงแพร่หลายในนครลำปาง เรียกกันจนติดปากว่า “แก้วอังวะ” ตามชื่อแหล่งผลิต

เปรียบเทียบ
ดาวเพดานแก้วอังวะ กับ ดาวเพดานแก้วจีน จากสถาปัตยกรรมล้านนา ในหน้าที่แล้ว แตกต่างอย่างงดงาม?

Ceiling fixture

This ceiling fixture is lacquered and decorated with thick glass in vibrant colors, known to the Burmese people as “Western glass.” The glass was made using the French glass blowing technique, which was so wildly popular at one point that numerous glass factories were set up in Ava to meet demand.

When Burmese millionaires went to trade timber in Lampang city (now part of Northern Thailand), “Western glass” became popular in Lampang as well. It was named “Ava glass” after the production source.

Compare this “Ava glass” ceiling fixture and the “lead glass” ceiling fixture in the Lanna temple on the previous pages. Do you see a difference in beauty?

ซุ้มพระ

บ้านเรือนชาวพม่า นิยมวางแท่นประดิษฐานพระพุทธรูป ที่จำลองแบบมาจากราชบัลลังก์ในพระราชวังมัณฑะเลย์ (ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติย่างกุ้ง)

อลังการงานรักแบบฉบับชาวพม่า ด้วยความเก่งกาจในการแกะสลักไม้ การลงรัก ปิดทอง และการประดับกระจก ทำให้งานรักมีความประณีตโดยเฉพาะงานช่างมัณฑะเลย์ยิ่งมีความวิบวับอลังการเป็นพิเศษ

Holy shrine

Burmese people commonly keep a Buddha image on a decorative platform replicating the royal throne in the Mandalay Palace. (It is presently on display at National Museum of Myanmar in Yangon.)

Such lacquerware splendor is skillfully created by Myanmar craftspeople, Mandalay craftspeople in particular, who are experts in wood carving, gilded lacquering, and mirror arts. Their crafts are exquisite and exceptionally refined.

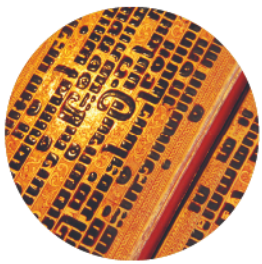

ลานเขิน

คัมภีร์ลงรัก ทำจากผ้า ใบลาน หรือแผ่นไม้บางๆ ทบกันแบบสมุดไทย ลงรักขัดจนผิวเรียบเป็นมัน ตกแต่งด้วยลายปิดทองรดน้ำ ตัวอักษรฝักขามสีดำเขียนด้วยยางรักที่เคี่ยวจนเหนียวข้นเป็นภาษาบาลี และมีประกับไม้ลงรักปิดทองรดน้ำ

Lacquered scripture

These Buddhist scriptures are made with cloth, palm leaves, or thin sheets of wood, folded like a book, lacquered, and polished until shiny. The plates are then gilded and inscribed with black sticky lacquer, flanked by gilded wood.

ซุนโอ๊ะ

คนล้านนาเรียก “อูบ” แต่คนไทยภาคกลางเรียก “เตียบ” ถือเป็นเครื่องเขินชิกเนเจอร์ของชาวพม่า ใช้เป็นสำรับใส่อาหารถวายพระเจ้า

อูบพม่า ลงรักปิดทองประดับกระจกบนผิวไม้และโลหะฉลุ

Sun-Oke

Sun-Oke is a lacquerware art form that is considered a Burmese signature. Hsun Ok is used for presenting food for the holy, such as monks or royalty. The bowl and the covering is decorated with mirrors on gilded lacquerware and lace metal.

“รัก” ของคนขแมร์

Khmer Lacquer

โขนขแมร์

ราชสำนักขอมกัมพูชารับคติศาสนาพราหมณ์จากอินเดียผ่านมหากาพย์รามายณะ หรือที่ชาวเขมรเรียกกันว่า “เรียมเกรติ์” ก่อให้เกิดพิธีกวนเกษียรสมุทร และการแสดง “ละโคนพระกรุณา” ที่ผู้เล่นสวมหน้ากากเป็นร่างทรงอันศักดิ์สิทธิ์ของเหล่าเทพ

ละโคนพระกรุณา คือต้นเค้าของการละเล่นชักนาคดึกดำบรรพ์ของราชสำนักอยุธยา ผู้เล่นต้องสวมหน้ากากเช่นเดียวกับละโคนพระกรุณาของขอม ซึ่งได้ชื่อใหม่ในกรุงศรีอยุธยาว่า “โขน”

โขนไทยจึงมีต้นทางจาก “ละโคนเขมร” และแสดงเรื่องที่มีต้นเค้าจากรามายณะเหมือนกัน

Khmer Masked Dance

The Khmer royal court also adopted Hindu beliefs and the Ramayana epic, which is called “Reamker” in Khmer. During the Angkor period, the Churning of the Ocean of Milk was a sacred ritual performed for the coronation ceremony of the new king. Performers donned the masks as representatives of Hindu gods in the epic.

The royal court of Ayutthaya also performed the Churning the Ocean of Milk for coronation ceremonies. Performers also wore masks like the Khmer version.

This sacred performance in the royal ceremony was later developed into the mask dance called “Khon” in Thai, or “Lakhaoun Khaol” in Cambodian, with Ramayana epic as the only story performed.

ขแมร์เรอเนซองส์

ใครจะเชื่อว่าเพียง ๔-๕ ปี ที่เขมรแดงเข้ายึดประเทศกัมพูชา ได้ถอนรากถอนโคนวัฒนธรรมเขมรไปแทบหมดสิ้น ทั้งนักร้อง นางรำ และช่างฝีมือ ต่างผ่านช่วงเวลาแห่งความทุกข์ยากอดอยากและอดตายไปเป็นจำนวนมาก จนแทบไม่เหลือช่างชั้นครูที่ถ่ายทอดศิลปะประจำชาติ

ผ่านมาแล้วกว่าสามทศวรรษ กัมพูชายังคงฟื้นตัวจากบาดแผลของสงครามกลางเมือง การฟื้นฟูศิลปะวิทยาการยังคงดำเนินต่อไปโดยเฉพาะนาฏศิลป์และงานช่าง

ยาง “รัก” ก็มีส่วนช่วย “รักษา” บาดแผลทางใจ และสร้างความภาคภูมิให้ชาวกัมพูชาอีกครั้ง

Khmer Renaissance

Cambodian mask-making traditions were revived after the Khmer Rouge nearly eradicated this centuries-old wisdom.

Within only 5 years after the Khmer Rouge regime took over the country, Cambodian traditional arts were nearly destroyed, particularly those from the royal court. Singers, dancers, and artisans experienced a terrible time of famine, suppression, and harassment. Most died. Only a few survived to inherit the national heritage.

Over the three decades since the end of the civil war, Cambodia has gradually recovered its artistic heritage from the trauma. The renaissance of Cambodian arts is still going on. Traditional dances and dramas, as well as craftsmanship, are now in a period of revival on the Cambodian arts scene.

Lacquer is part of this effort to restore Cambodian pride and cultural heritage.

ออน ซก ช่างเอกแห่งกัมพูชา ผู้ฟื้นฟูศิลปะการทำหัวโขน
ออน ซก ๒๔๘๗-๒๕๔๙
An Sok (1944-2006) – the master of Khmer mask making.

หัวรามสูร

หัวยักษ์รามสูร ผลงานของ "ออน ชก" ช่างทำหัวโขนชั้นบรมครูชาวกัมพูชา หนึ่งในช่างหลวงไม่กี่คนที่มีชีวิตรอดจากสงครามกลางเมือง

หน้ากากหัวโขนของกัมพูชานั้นเป็นงานเปเปอร์มาเช่ทำจากกระดาษ แต่งลวดลายด้วย "รักสมุก" (ยางรักผสมชัน น้ำมันยาง และผงถ่าน) กดลงพิมพ์แล้วนำไปติดลาย ประดับ ลงรัก ปิดทอง ระบายสีให้สวยงาม

Giant head

This Ramasura head is the work of master An Sok, a well-respected Khmer mask maker. He was one of a handful of highly-skilled artisans who survived the war.

This mask is made from papier mâché. Other decorative elements are cast in molds with a mixture of lacquer, gum, wood oil, and charcoal and attached to the mask. Apply lacquer, gold leaf, and then paint.

หัวทศกัณฐ์

เขมรเรียกการแสดงโขนว่า "โลฺขน โขล" ผู้แสดงสวมหัวโขนเช่นเดียวกับโขนไทย หัวโขนนี้คือหัวทศกัณฐ์หน้าทอง หรือที่ชาวเขมรเรียกว่า กรงเรียบ

ศิลปะการทำหัวโขนเกือบจะขาดตอนไปในยุคเขมรแดง แต่โชคดีที่พี่น้องตระกูล "ออน" นำโดย สิทา และโตะลา ครูช่างจากมหาวิทยาลัยราชวิจิตรศิลป์แห่งกัมพูชา ได้สืบทอดมรดกเชิงช่างนี้จากพ่อผู้ล่วงลับ

Great and gold giant head

This mask is the character of Ravana which is called Krong Reap in Cambodian.

The art of making dance masks nearly came to an end during the Khmer Rouge regime. Luckily, the An brothers, led by Sitha and Tola (both are teachers at the Royal University of Fine Arts in Phnom Penh), inherited this tradition from their deceased father An Sok.

หัวหนุมาน

หัวหนุมานร่วมสมัย ไม่ใช้เล่นโขน แต่เป็นของที่ระลึกจากกัมพูชา ผลงานจากสตูดิโอของ ออน โตะลา ตระกูลช่างหัวโขนที่มีชื่อเสียง หัวโขนสมัยใหม่ ทำจากกระดาษ ไม่ใช้รัก แต่ตกแต่งลวดลายด้วยเรซิน

Monkey head

This fanciful Hanuman mask is not for donning in a dance drama, but rather, is a chic souvenir from Cambodia. Here is a vivid work from An Tola's studio. He was born in a famous mask-making family.
Present-day dance masks are made from papier mâché, decorated with patterns cast with synthetic resin rather than natural lacquer.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง
โดย ออน โตะลา
Collection of
Mr.An Tola

“รัก” ของสหายเวียด

Vietnamese Lacquer

รักข้ามขอบฟ้า

เวียดนามเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกอย่างฝรั่งเศส ก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม เครื่องเขินแบบ “เวียดนามประเพณี” จึงกลายร่างเป็นงานศิลปะสมัยใหม่ งานอาร์ตลูกครึ่งสายพันธุ์ใหม่นี้ได้รับการขนานนามว่า จิตรกรรมเครื่องเขิน หรือภาพวาด “เขินหม่าย”

เขินหม่าย เป็นเทคนิคที่โรงเรียนประณีตศิลป์แห่งอินโดจีน (หรือ เอกอล เด โบซาร์ เดอ แล็งโดชีน) ที่เมืองฮานอย เป็นผู้นำมาประยุกต์ใช้ สถาบันศิลปะแห่งนี้ก่อตั้งโดยเจ้าอาณานิคมอย่างฝรั่งเศสที่เล็งเห็นว่า เครื่องเขินไม่อาจจำกัดอยู่เพียงเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ก้าวข้ามเป็นงานศิลปะที่มอบทั้งความงามแก่สายตาผู้ชมและได้บันทึกประวัติศาสตร์ของเวียดนามผ่านงานจิตรกรรมเขินหม่ายไว้อีกด้วย

Lacquer Beyond Frontiers

France’s colonization of Vietnam ushered in many Western cultural influences. Traditional Vietnamese lacquerware was adapted to include more contemporary elements. The hybrid art form was named Son Mai Painting.

Son Mai Painting is a technique first taught at the Indochina School of Fine Arts (École des Beaux-Arts de l’Indochine) in Hanoi, which developed this applied art. The School was founded by the French, who believed that lacquer techniques should be used not just everyday items, but also for artistic creations of great aesthetic value reflecting Vietnam’s history.

วิคตอร์ ตาร์ดิเยอ จิตรกรชาวฝรั่งเศส ผู้ก่อตั้งโรงเรียนประณีตศิลป์แห่งอินโดจีน (ท่านนี้คงเปรียบได้กับศิลป์ พีรศรี แห่งมหาวิทยาลัยศิลปากร) และโจเซฟ แอ็งแก็งแบร์ตี ครูหนุ่มที่เป็นกำลังสำคัญในการผลักดันให้ศิลปินเวียดนามใช้เทคนิคการทำเครื่องเขินไปสร้างเป็นผลงานจิตรกรรมแบบตะวันตก

โรงเรียนประณีตศิลป์แห่งอินโดจีน คือต้นเค้าของโรงเรียนวิจิตรศิลป์แห่งฮานอย ปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยวิจิตรศิลป์แห่งเวียดนาม

Victor Tardieu (1870-1937) was a French painter who founded the Indochina School of Fine Arts (École des Beaux-Arts de l’Indochine). Joseph Inguimberty was an important teacher who helped promote traditional Vietnamese lacquerware as a Western art form.

The Indochina School of Fine Arts was the precursor of Hanoi College of Fine Arts. Later, the name was changed to Vietnam University of Fine Arts.

ภาพ “วัดเจิ่นฮึงด่าว” โดย วันเจี่ยน ผลงานชิ้นนี้โดดเด่นด้วยการผสมผสานรูปแบบการเรียงภาพต่อกันแบบฉากบังตาของศิลปะตะวันออกกับอิทธิพลโมเดิร์นอาร์ตมูฟเม้นท์ของศิลปะตะวันตก

This 4-panel picture, entitled “Tran Huong Dao Temple” by Van Chien, is a good depiction of how the artist modified the tradition of making a lacquered folding screen into a new art form. It also shows a strong influence of modern art movements from the West.

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง โดย ๓๓๓ แกลเลอรี่
Collection of BaBaBa Gallery

รายละเอียดของภาพ "ฮานอยใน ปี ๒๔๗๐" โดย โด่ซ็วนสวาน แสดงให้เห็นการประยุกต์วัสดุท้องถิ่นเข้ากับงานศิลปะร่วมสมัย ศิลปินเลือกใช้เปลือกไข่ซึ่งเป็นวัสดุยอดนิยมในการประดับเครื่องเขินเวียดนามมาแต่โบราณ ลองพิศดูโครงร่างขาวขาววาวตาในภาพ ใกล้ไกล้สิ

Details of "Hanoi in 1927" by Do Xuan Doan showcase the use of egg shell, which is a popular decorative element in Vietnamese lacquer art. Don't the shiny white fragments in this picture look familiar? Take a closer look to see what they are.

รักที่ระลึก

ภายใต้นโยบาย "โด่ยเหมย" หรือแผนปฏิรูปเศรษฐกิจของรัฐบาลสังคมนิยมเวียดนาม มีการสนับสนุนให้พัฒนาเครื่องเขินท้องถิ่นเพื่อการส่งออก นำรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นจำนวนมาก และส่งผลให้ตลาดโลกรู้จักเครื่องเขินสัญชาติเวียดนามดียิ่งขึ้น

อุตสาหกรรมเครื่องเขินในเวียดนามจึงเติบโตขึ้นอย่างเป็นล่ำเป็นสัน รัฐบาลได้สนับสนุนให้ช่างฝีมือพัฒนารูปแบบให้มีความหลากหลาย เกิดหมู่บ้านเครื่องรักที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ อีกยังมีการปลูกต้นรักในเชิงเศรษฐกิจ รักแกนมอของเวียดนาม โตเร็ว ให้น้ำยางมากและกรีดได้ตลอดปี

เครื่องเขินสัญชาติเวียดนาม สินค้าที่ระลึกจากฮานอย สวยงามและเป็นที่รู้จักอย่างดีในตลาดโลก

Tourist lacquer

Following the Doi Moi economic reforms of the Vietnamese socialist government in the 1990s, lacquerware was developed for export, bringing a large amount of income to the nation, and creating more recognition for Vietnamese lacquerware on the world market.

The Vietnamese lacquerware industry has thus grown so significantly that lacquerware villages have been plotted on tourist maps. Lacquer tree plantations have also been doing good business. Vietnamese lacquer trees are fast growing, provide more sap, and can be sapped throughout the year.

These lacquerware items are nice souvenirs from Hanoi. Do you want to spend some money on them?

“รัก” ของคนญี่ปุ่น

Japanese Lacquer

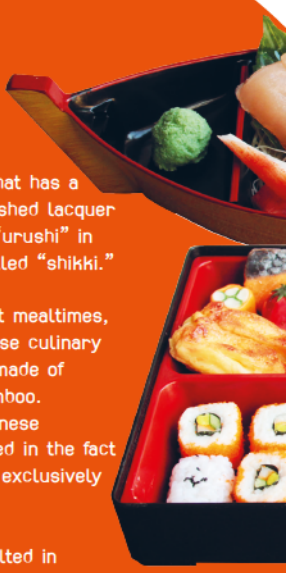

ญี่ปุ่นเป็นอีกชาติหนึ่งที่มีวัฒนธรรมการใช้เครื่องรักมาอย่างยาวนาน ชาวอาทิตย์อุทัยเรียกยางรักว่า “อุรุชิ” และเรียกเครื่องเขินว่า “ชิกกิ”

จะว่าไปแล้ว ภาชนะส่วนใหญ่ของชาวญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นถ้วย ถาด ชาม กล่อง ล้วนเป็นเครื่องเขินที่นิยมทำจากไม้กลึงมากกว่าไม้ไผ่สาน มีศาสตร์การทำที่ละเอียดซับซ้อน เฉพาะ “อุริชิ” ที่ใช้เคลือบก็มีให้เลือกหลายสิบกรรมวิธี และประดิษฐ์อุปกรณ์เครื่องมือสำหรับการทำเครื่องเขินโดยเฉพาะ

ด้วยความพิถีพิถันและการเอาใจใส่ส่งผลให้เครื่องเขินสัญชาติญี่ปุ่นมีคุณภาพดี ชาวญี่ปุ่นมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตเครื่องเขินจนเกิดเป็นสกุลช่างที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ

Japan is another Asian country that has a highly developed and well-established lacquer culture. Lacquer resin is called “urushi” in Japanese, and lacquerware is called “shikki.”

Lacquerware is commonly used at mealtimes, and it has become part of Japanese culinary culture. Japanese prefer dishes made of real wood rather than woven bamboo. The sophisticated science of Japanese lacquerware handicraft is reflected in the fact that many special tools are used exclusively for lacquerware-making.

Close attention to detail has resulted in the great quality of their work. Over the centuries, Japanese lacquerware has developed into an art form with different schools and styles of each family lineage.

รักแท้แพ้พลาสติก

ยางรักเมื่อยังเปียกอาจเป็นพิษและแพ้ได้ แต่เมื่อแห้งจะแข็ง ทน ไร้กลิ่น และไม่เป็นอันตราย จึงเป็นวัสดุที่เหมาะสำหรับเคลือบผิวภาชนะบรรจุอาหาร

แต่ต้องยอมรับความจริงว่า “ยางรัก” จากธรรมชาติเป็นของหายากและราคาแพง การใช้ภาชนะเคลือบรักแท้จึงเป็นเรื่องที่แทบจะเป็นไปไม่ได้ และไม่สอดคล้องกับชีวิตยุคใหม่ที่เปลี่ยนจากเตาไฟเป็นครัวไมโครเวฟ ชาวญี่ปุ่นมีทางออก ! พวกเขาเปิดรับวัสดุสมัยใหม่จากห้องทดลองอย่างเมลามีนเข้ามาทดแทน แต่ยังรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ “เครื่องเขินพลาสติก” จึงยังคงเอกลักษณ์ของเครื่องเขินแต่นอาทิตย์อุทัยได้อย่างสมบูรณ์ โดยไม่จำเป็นต้องลดหย่อนความสะดวกในการใช้งาน

Plastic: An Urushi Counterpart

When wet, lacquer resin can be poisonous and allergenic. When dry, it becomes hard, odorless, and nontoxic – such a perfect material for coating food containers.

However, given the cost of the raw materials and the complexity of its production, we have to accept that using real wooden lacquerware may be inconvenient nowadays. Nevertheless, the Japanese have retained their tradition of using lacquerware in the modern day, albeit using new synthetic materials to substitute for the rare urushi. Though Japanese mass-produced lacquerware is now made from “fake urushi” like Melamine or plastic, the appearance is still authentic in form, design, and color. The “plastic lacquerware” completely preserves the identities of Japanese culinary traditions without compromising their convenience.

Keeping the old tradition by using the new material !

แฝดคนละฝา
รู้หรือไม่? ใบไหน จริง ใบไหนปลอม
Fraternal twins
Which one is real? Which one is fake? Can you tell?

รักไทยไปญี่ปุ่น

มีหลักฐานบันทึกว่า ในสมัยอยุธยา สำเภาหลวงขนน้ำรักเป็นสินค้าออกจำนวนมหาศาลไปยังเมืองนางาซากิ ญี่ปุ่นใช้ยางรักจากสยามเป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องเขิน ซึ่งเป็นสินค้านำเข้ายอดนิยมของราชสำนักสยาม และราวปี ๒๕๐๒ (เกือบ ๖๐ ปีมาแล้ว) ไทยยังคงส่งออกยางรักไปญี่ปุ่นเป็นจำนวนมาก ถึง ๑๐๐-๑๕๐ ตัน!

Siamese lacquer goes to Japan

Archival records from the Ayutthaya period show that in the mid-18th century, Siam’s royal court exported a large amount of lacquer to Nagasaki. It was a desired raw material for making Japanese lacquerware that, in turn, was in great demand among Siamese elites. Reports in 1959 showed that Thailand exported 100-150 tons of lacquer to Japan in that year!

เครื่องเขินใกล้ตัว

คนไทยในปัจจุบันอาจมองเครื่องเขินเป็นของไกลตัว ด้วยติดภาพจับหรือชั้นโตกจากทางเหนือที่ใช้กันในงานต้อนรับเท่านั้น

หารู้ไม่ว่า เราคุ้นเคยกับเครื่องเขินมากกว่าที่คิด แต่เครื่องเขินใกล้ตัวของคนไทยกลับเป็นของไกลจากต่างแดนถึงประเทศญี่ปุ่นโน่น นึกออกหรือยังว่าคืออะไร

ทั้งถาดเบนโตะ และถ้วยซุปมิโซ ที่คุ้นหน้าคุ้นตาตามร้านอาหารญี่ปุ่นที่มีอยู่ทั่วพระนคร ต่างทำด้วยวัสดุสังเคราะห์จำพวกเมลามีนหรือพลาสติก แต่ยังคงรูปทรงและสีดำ-แดง ตามแบบเครื่องเขินญี่ปุ่นดั้งเดิมที่ทำจากไม้และยางรัก “อุรุชิ”

รู้หรือยัง เครื่องเขินใกล้ตัวกว่าที่คุณคิด!

Lacquerware at hand

People tend to think that lacquerware is a rare ware, used in certain communities for special occasions and for limited purposes. However, we are actually more acquainted with lacquerware than what we might think. Go and check it out at a nearby Japanese restaurant and you will see that your favorites – whether sashimi or sushi – are beautifully arranged and served in a bento or a tray made to look like lacquerware. They are Melamine lacquerware.

Lacquerware is not an unfamiliar thing anymore, would you agree?

รักนอกกรอบ

กลายเป็นเรื่องปกติที่จะนำวัสดุสังเคราะห์มาใช้ทดแทนวัสดุดั้งเดิม อย่าง “ยางรัก” แต่สำหรับชาวอาทิตย์อุทัยผู้มี “อุรุชิ” อยู่ในสายเลือดกล้าที่จะแหวกขนบงานเครื่องเขินแบบดั้งเดิม พัฒนาต่อยอดนำยางรักไปใช้ทดแทนวัสดุสังเคราะห์ที่เคยเบียดรักให้ตกกระป๋อง ก่อให้เกิดสินค้าพรีเมี่ยมที่ทำจาก “พลาสติกธรรมชาติ” อย่างยางรักได้อย่างไม่สิ้นสุด

เครื่องเขินยุคใหม่จึงก้าวพ้นกว่าการเป็นแค่เพียงภาชนะบนโต๊ะอาหาร

Urushi: Plastic from nature

It is common in Japan to use contemporary lacquerware made from synthetic materials instead of the natural lacquer.

At the same time, there are many products that go beyond the traditional definition and uses of lacquerware – some are even made from synthetic materials (such as plastic, resin, or acetate). But Japanese people have the ability to substitute these synthetics with “plastic from nature” like urushi, thus creating new functions and designs for lacquerware.

These new forms of lacquerware go far beyond the tradition of lacquerware.

แว่นตา เครื่องเขิน

ใครจะเชื่อว่าแว่นตาก็เป็นเครื่องเขินได้ กรอบแว่นพร้อมกล่องทำจากไม้เคลือบผิวด้วยอุรุชิ “พลาสติกจากธรรมชาติ” สั่งทำพิเศษสำหรับนิทรรศการ

คุณค่าของแว่นตาคู่นี้ไม่ได้อยู่ที่การใช้วัสดุราคาแพง หรือทักษะการผลิตที่ชำนาญการเท่านั้น แต่อยู่ที่ความคิดนอกกรอบที่ชาวญี่ปุ่นมีต่อเครื่องเขินและ “ยางรัก”

Thinking outside the eyeglass box

When we talk about eyeglass frames, we usually think of the ones made from acetate or other kinds of synthetic materials.

Do you believe that the Japanese can make them from other unconventional materials such as wood and urushi? This pair of eyeglasses was commissioned exclusively for display in this exhibition. At first glance, it looks similar to a plastic counterpart, but after a close examination, the values of materials like wood and “natural plastic” will appear.

These eyeglass frames coated with urushi are thus valuable not only because of the material used or skills and expertise, but also because they demonstrate of how far Japanese creativity goes beyond the traditional framework of lacquerware.

หลงรัก

เอื้อเฟื้อวัตถุจัดแสดง	Objects on Display Collections of
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร	Wat Phra Chetuphon (Wat Pho)
พิพิธภัณฑสถานแห่งล้านนา วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม จังหวัดลำปาง	Wat Phra Kaeo Don Tao Museum Lampang Province
พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	Thammasat Museum Faculty of Sociology and Anthropology, Thammasat University
ห้องไทยศึกษานิทัศน์ สำนักเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี	The Thai Studies Anthropological Collection Institute of Social Technology, Suranaree University of Technology
พิพิธภัณฑ์เมืองนครราชสีมา โดยสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา	Korat Museum, the Art and Cultural Center Nakhon Ratchasima Rajabhat University
ธีระ วานิชธีระนนท์ ๓๓๓ แกลเลอรี่	Tira Vanichtheeranont BaBaBa Gallery
ออน โตะลา	Mr. An Tola
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิรศรี โพวาทอง	Assistant Professor Pirasri Povatong, Ph.D.
โครงการพัฒนาพื้นที่ห้วยลาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่	Huai Lan Development Project under the Royal Initiative Chiang Mai province.

เอื้อเฟื้อภาพประกอบ	Photographs Courtesy of
ดร. วีระชัย ณ นคร	Weerachai Nanakorn, Ph.D.
ออน สีทา และ เจง จันทล	Mr. An Sitha and Ms. Cheng Chanthol
Sophiline Arts Ensemble	Sophiline Arts Ensemble

แอนิเมชั่น ดัดแปลงจาก	The Animation Adapted From
"น้ำตาต้นยาง" โดย สมนึก พานิชกิจ	"Tears of the Tree" by Somnuek Phanitchakit

ขอขอบคุณ Special Thanks

ศ.กิตติคุณ ม.ร.ว. แน่งน้อย ศักดิ์ศรี
ดร. สุวิชญ์ รัศมิภูติ
จิราภรณ์ อรัณยะนาค
รณฤทธิ์ ธนโกเศศ
อ. นภัส ขวัญเมือง

อ. ดร. พจนก กาญจนจันทร
อ. พรรณราย โอสถาภิรัตน์
เหมือนพิมพ์ สุวรรณกาศ
อุรฉัตร อุมาร์
เดชาภิวัชร์ นพมิตร

ผศ. ดร. ณัฐกิตติ์ อินทร์สวรรค์
อ. สุชาติ พิมพ์พันธ์
อ. เรขา อินทรกำแหง
ชุตินันท์ ทองคำ

ผศ. สมชาย นิลอาชิ
อ. ดร. ติ๊ก แสนบุญ
จารุวัฒน์ นนทชัย

ดร. ก่องกานดา ชยามฤต
ปรีชา การะเกตุ
ผศ. ดร. วิชาญ เอียดทอง

พระราชวชิราภรณ์
(สินวล ปญฺญาวชิโร)
พระราชเวที (สุรพล ชิตญาโณ)
วัชรินทร์ สุขมา
สถิตย์ เสือสิงหา
ณัฏฐิกา เชาวนเลิศ
ลำพวล พรหมสร

พระจินดารัตนาภรณ์
ยุทธภูมิ มั่นตรง

อ. วิถี พานิชพันธ์
รศ. ดร. วรลัญจก์ บุณยสุรัตน์
ดร. เพ็ญสุภา สุขคตะ
อ. ภูเดช แสนสา
พิเชษฐ์ ตันตินามชัย

แม่ครู ดวงกมล ใจคำปัน
นงนุช ถาไว
พัชรา ศิริจันทร์ชื่น ร้านวิชัยกุล

ภูมินทร์ บุญบันดาล
วุฒินันท์ สนิทรัมย์

โครงการอนุรักษ์ต้นรัก
และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในการใช้ประโยชน์จากยางรัก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
จังหวัดเชียงใหม่
คุภชัย นุชิต
อรรถพล นามจักร

สะก่าง บุญจี
รัตติกานต์ สกุณาศีรี
รัตติมา บุญจี

สำนักพระราชวัง
โรงเรียนช่างฝีมือในวัง (ชาย)
อ.ชนะ ไชยรักษ์
Lili Sisombat
อ. สุรัตน์ จงดา
นำ นารีม Nam Narim
พีรมณฑ์ ชมชวัช
สุธีรา นาควัชระ
Sam Chan Monyroth

Ishitaka Shingo, Ph.D.
Hiromi Toda
Sheyen Ikeda Cycle Co.

อ. ตูซาร์ นวย
อ. พัชราพรรณ กะตากุล
สุวิชาน พัฒนาไพรวัลย์
อดิเทพ เวณุจันทร์
บันทึกทอง นาวิกมูล
ขจรเดช พิตรสีดา

บริษัท บานาน่า สตูดิโอ จำกัด
สีนวัตร ธีระพงษ์รามกุล
วราภรณ์ ไทยานันท์
วีรพงษ์ คำด้วง

กฤตนันท์ จันทร์ประสาทพร
ธิดาพร พูนแบน
สุวรรณา อนันทสุข
กัลยรัตน์ บัวแก้ว
เทพธิดา คุ้มทรัพย์

บรรณาธิการภาษาอังกฤษ	Curated by	ออกแบบและก่อสร้างนิทรรศการ
นภามน รุ่งวิฑูฑ	มิวเซียมสยาม	บริษัท หนุมาน (ไฮ-เอ็น ซัพพลาย) จำกัด
Alexandra Dalferro		

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ
เลขที่ ๔ ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
National Discovery Museum Institute 4 Sanam Chai Road, Phra Nakhon, Bangkok 10200
tel: 66 (0) 2225 2777 fax: 66 (0) 2225 2775
www.museumsiam.com | facebook.com/museumsiamfan